

Vojislav Kovačević
Mladen Singer
Konstantin Momirović

RELACIJE IZMEĐU SANKCIJA IZREČENIH MALOLJETNIM IZVRŠIOCIMA KRIVIČNIH DJELA I NJIHOVOG PONAŠANJA U POSTPENALNOM RAZDOBLJU

1. UVOD

U okviru istraživanja efikasnosti krivičnih sankcija prema maloljetnim počiniocima krivičnih djela, trebalo je utvrditi postoje li i kakve su relacije između izrečenih sankcija i kasnije socijalizacije maloljetnika.*

Naročito se činilo značajnim proučavanje tih relacija, jer je sud onaj organ krivičnog postupka koji svojim odlukama treba ne samo da udovolji zahtjevu kriminalne politike već i da odmjeri takvu sankciju maloljetniku, koja će najbolje pogodovati njihovu daljnjem razvoju.

U jednom od prijašnjih radova (M. Singer, K. Momirović, V. Kovačević, 1973) analizirani su kriteriji sudova pri izricanju sankcija maloljetnicima, i pri tome su ernirani elementi koji sudjeluju pri donošenju prijedloga odnosno odluke organa krivičnog postupka. U toj je analizi ustanovljeno da sudovi, kada donose odluke o sankcijama, vode brigu ne samo o težini krivičnog djela koje je maloljetnik izvršio nego i o njegovoj ličnosti i prilikama u kojima živi.

Provjera adekvatnosti izrečenih sankcija može se utvrditi između ostalog,

usporedbom stupnja socijalizacije maloljetnika kojima su izrečene razne sankcije. Razumljivo je da na socijalizaciju maloljetnika u postpenalnom razdoblju utječu i njegove osobine ličnosti, kao i sredine u kojoj se nalazi.

Bez obzira na kompleksnost problema koji u sebi uključuje resocijalizacije maloljetnika nakon penalnog postupka, od posebnog je interesa da se ispitaju veze između sankcije i varijabli koje su uzete u obzir kao kriteriji uspješne socijalizacije. Analiza tih relacija može u izvjesnoj mjeri dati detaljniji uvid u efikasnost izrečene sankcije. Ovo posebno u obliku pojedinih indikatora procesa socijalizacije.

Maloljetnici kojima je izrečena ista sankcija bili su podvrgnuti, na području SFRJ, raznim metodama preodgoja, što je posljedica nejedinstvene koncepcije stručnog rada, nejedinstvene organizacije ustanova, a i nejedinstvene provedbe izvaninstitucijskih sankcija. Opravdano je da se u toj analizi zanemari način provođenja penalnog tretmana i da se samo uspoređuju izrečene sankcije i uspješnost socijalizacije. Taj se stav može smatrati opravdanim, jer je u radu (T. Dobre-

* Ovaj je rad dio projekta koji je realizirao Institut za kineziologiju Fakulteta za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu, a nosi naslov »Efikasnost krivičnih sankcija prema maloljetnim počiniocima krivičnih djela s posebnim osvrtom na povratništvo kod maloljetnika«. Projekt je financirao Savjet za koordinaciju naučnih istraživanja SFRJ od 1968 — 1971 godine, a kasnije do njegove realizacije, Savjet za naučni rad SR Hrvatske i SR Srbije i Savezni sekretarijat za pravosuđe.

nić, V. Kovačević, K. Momirović, M. Singer, 1972) u kojem je analiziran sistem preodgoja u odgojnim zavodima i odgojno-popravnim domovima u SR Hrvatskoj, ustanovljeno da ni varijabla resocijalizacije, a niti struktura tih varijabli nisu ni u kakvoj korelaciji s programom preodgoja koji se provodi u tim ustanovama.

2. Metode RADA

2.1 Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika izvučen je iz populacije maloljetnih delinkvenata muškog spola kojima je 1968. godine prestala jedna od, po KZ-u, predviđenih sankcija za ova krivična djela: krađa, teška krađa, razbojnička krađa, razbojništvo, teško razbojništvo, oduzimanje motornih vozila, sitna krađa, ubojstvo, ubojstvo na mah, ubojstvo iz nehata, teška tjelesna povreda, laka tjelesna povreda, sudjelovanje u tučnjavi, ugrožavanje opasnim oružjem

u tučnjavi ili svađi i silovanje. Uvjet da maloljetni počinilac krivičnog djela uđe u uzorak bio je: da ima najmanje 4 razreda osnovne škole, da razumije i govori hrvatski ili srpski, slovenski ili makedonski jezik. Raspon dobi uključenih maloljetnika je od 15 do 21 godinu dobi života.

Uzorak je obuhvatio maloljetnike s cijelog područja SFRJ, a izvučen je kao arealni grupni uzorak, gdje su areali definirani kao područja koje pokrivaju okružni sudovi. Vjerojatnost da neki areal uđe u uzorak bila je funkcija relativne frekvencije krivičnih djela izrečenih maloljetnicima u godini koja je prethodila istraživanju.

U ovom je radu analizirano 567 maloljetnika za koje su 12—18 mjeseci nakon prestanka sankcije prikupljene informacije koje su služile kao indikator njihove socijalizacije. Prikaz obuhvaćenih maloljetnih delinkvenata po sankcijama nalazi se u tablici 1.

Tablica 1
SANKCIJE IZREČENE MALOLJETNICIMA

Sankcija	F	%
Obustava postupka	100	17,6
Ukor	128	22,6
Disciplinski centar	29	5,0
Pojačani nadzor roditelja	55	9,7
Pojačani nadzor organa starateljstva	79	13,9
Odgojni zavod	43	7,6
Odgojno popravni dom	85	15,0
Maloljetnički zatvor	48	8,5
Ukupno	567	99,9

2.2 Uzorak varijabli za procjenu socijalizacije

Za procjenu efikasnosti socijalizacije maloljetnika nakon njegova tretmana najveći broj istraživača služi se tzv. legalnom metodom prema kojoj se registriraju kršenja pravnih normi nakon pravomoćne odluke suda u kaznenim evidencijama. Po toj metodi tretman se smatra uspješnim za one maloljetnike koji nisu registrirani kao kršitelji pravnih normi.

U ovom radu autori su se poslužili sistemom za prikupljanje informacija o procesu resocijalizacije pomoću kojeg su utvrdili da li su ispitanici u postpenalnom razdoblju bili suđeni zbog izvršenja ma kojeg krivičnog djela, kakav je bio modalitet i težina takvog djela i koliko je razdoblje proteklo nakon isteka sankcije do učinjenog djela. Osim toga, taj je sistem omogućio prikupljanje informacija i o dru-

gim indikatorima resocijalizacije, osobito o onim oblicima ponašanja koji su nesumnjiv indikator sociopatskih aberacija, iako maloljetniku zbog takvog oblika ponašanja nije izrečena nikakva sankcija.

Prikupljeni su još podaci o integraciji u institucionalizirane oblike života i rada maloljetnika, od kojih su najvažniji podaci o zaposlenju ili školovanju u postpenalnom razdoblju. Svi

ti podaci koji su trebali dati dodatne informacije o procesu resocijalizacije, shvaćeni na integralan način, tretirani su dinamički, tj. podaci su prikupljeni ne samo o ponašanju maloljetnika nakon sankcije nego i o tome kako se maloljetnik ponašao prije sankcije.* Indikatorima resocijalizacije ili varijable efikasnosti (VE) sa šiframa, kategorijama i skalnom vrijednosti, prikazani su u prilogu.

VARIJABLE EFIKASNOSTI (VE)	ŠIFRA	KATEGORIJE	Skalna vrijednost
1. Podaci o recidivizmu			
1.1 Ponovno izvršenje krivičnog djela	RECIDIV	Nije ga izvršio Izvršio ga	0 1
2. Podaci o sociopatskom ponašanju			
2.1 Podaci o alkoholizmu	ALKOHOL	Prije nije pio, sada pije Prije je pio i sada pije Prije nije pio, ni sada ne pije Prije je pio, sada ne pije	1 2 3 4
2.2 Podaci o skitnji	SKITNJA	Prije se nije skitao, sada se skita Prije se skitao i sada se skita Prije se nije skitao i sada se ne skita Prije se skitao, a sada se ne skita	1 2 3 4
2.3 Podaci o prosjačenju	PROSJAČENJE	Prije nije prosjačio, sada prosjači Prije je prosjačio i sada prosjači Prije nije prosjačio ni sada ne prosjači Prije je prosjačio, sada ne prosjači	1 2 3 4
2.4 Podaci o kockanju	KOCKA	Prije se nije kockao, sada se kocka Prije se kockao i sada se kocka Prije se nije kockao ni sada ne kocka Prije se kockao, sada se ne kocka	1 2 3 4
2.5 Podaci o tapkarenju	TAPKAR	Prije nije tapkario, sada tapkari Prije je tapkario i sada tapkari Prije nije tapkario ni sada ne tapkari Prije je tapkario, sada ne tapkari	1 2 3 4

* Sistem za prikupljanje tih informacija konstruirali su za podatke o recidivizmu D. Davidović, a za ostale indikatore resocijalizacije J. Spadijer, M. Mejovšek, I. Ignjatović, D. Radovanović, S. Horga, V. Kovačević, N. Viskić i K. Momirović.

VARIJABLA	ŠIFRA	KATEGORIJE	Skalna vrijednost
2.6 Podaci o besposličanju	BESPOSL	Prije nije besposličio, sada besposličio	1
		Prije je besposličio i sada besposličio	2
		Prije nije besposličio i sada ne besposličio	3
		Prije je besposličio, sada ne besposličio	4
2.7 Podaci o drskom ponašanju	DRSKO	Prije se nije drsko ponašao, sada se drsko ponašao	1
		Prije se drsko ponašao i sada se drsko ponašao	2
		Prije se nije drsko ponašao, ni sada se ne ponašao drsko	3
		Prije se drsko ponašao, sada se ne ponašao drsko	4
2.8 Da li ispitanik djeluje čisto i uredno	UREDNO	Ne	1
		Da	2
2.9 Da li ima dugačku kosu	KOSA	Ne	1
		Da	2
3. Podaci o zaposlenju ili školovanju			
3.1 Da li je zaposlen ili je nastavio školovanje	ZAPOSŁ	Nije	1
		Poslije više od 12 mjeseci	2
		U razdoblju od 6—12 mjeseci	3
		U toku prvih šest mjeseci	4
3.5 Da li je zadovoljan poslom ili školom	ZADOV	Nije zaposlen ili ne nastavlja školovanje	1
		Nezadovoljan	2
		Donekle zadovoljan	3
		Zadovoljan	4
		Veoma zadovoljan	5
3.6 Kakav mu je uspjeh na poslu ili u školi	USPJEH	Nije zaposlen ili nije nastavio školovanje	1
		Loš	2
		Osrednji	3
		Dobar	4
4. Podaci o odnosu prema obitelji			
4.1 Da li materijalno pomaže obitelj	POMAŽE	Može, ali ne pomaže	1
		Nema mogućnosti	2
		Može i pomaže povremeno	3
		Može i pomaže stalno	4
4.2 Odnos ispitanika prema obitelji	ODNOS	Gori nego prije izvršenja mjere	1
		Isti kao i prije izvršenja mjere	2
		Bolji nego prije izvršenja mjere	3

VARIJABLA	SIFRA	KATEGORIJE	Skalna vrijednost
5. Podatak o pripadanju devijantnim grupama			
5.1 Odnos prema devijantnim grupama	DEVGRU	Prije nije pripadao, sada pripada	1
		Prije je pripadao i sada pripada	2
		Prije nije pripadao ni sada ne pripada	3
		Prije je pripadao, sada ne pripada	4
6. Podaci o uključivanju u makrosocijalne grupe			
6.1 Pripadnost pionirskoj, omladinskoj ili studentskoj organizaciji	ORGAN	Prije je bio član, sada nije	1
		Prije nije bio član, ni sada nije	2
		Prije je bio član i sada je	3
		Prije nije bio član, sada jest	4
6.2 Pripadnost organizaciji SKJ	SKJ	Član SKJ	1
		Nije član SKJ	2
6.3 Pripadnost društvenim organizacijama ili kulturno-umjetničkim društvima	DRUST	Prije je bio član, sada nije	1
		Prije nije bio član, ni sada nije	2
		Prije je bio član i sada je	3
		Prije nije bio član, sada jest	4
6.4 Pripadnost sportskim organizacijama	SPORT	Prije je bio član, sada nije	1
		Prije nije bio član, ni sada nije	2
		Prije je bio član i sada je	3
		Prije nije bio član, sada jest	4

2.3 Metode obrade rezultata

Svi rezultati prikazani su u obliku kontingencijskih tablica. Sankcija je kod toga uvijek tretirana kao nezavisna varijabla (varijabla I), a varijable konstruirane u svrhu procjene uspjeha resocijalizacije kao zavisne varijable (u svakoj su kontingencijskoj tablici resocijalizacijske varijable označene indeksom J)*.

Na marginama svake kontingencijske tablice navedeni su ovi podaci:

$F(I)$ = broj maloljetnika po sankciji,

$P(I)$ = postotak maloljetnika po sankciji,

$F(J)$ = broj maloljetnika u svakoj kategoriji indikatora resocijalizacije,

$P(J)$ = postotak maloljetnika u svakoj kategoriji indikatora resocijalizacije.

Za sve varijable, a sobito za one koje su uređene tako da pruže informacije o ponašanju maloljetnika prije i poslije sankcije, podaci $P(J)$ daju izravne informacije o uspjehu penalnog tretmana u cjelini, neovisno od primijenjene sankcije.

U ćelijama kontingencijskih tablica podaci su navedeni ovim redom:

$B(I,J)$ = broj maloljetnika po svakoj sankciji koji je dostigao stupanj resocijalizacije definiran kategorijom indikatora resocijalizacije,

* Primijenjen je program CONTAB iz programskog sistema ANTHROPOS koji je namijenjen analizi nenumeričkih podataka. Autori programa koji je razvijen na Računskom centru Instituta za kineziologiju i Računskom centru Sveučilišta u Zagrebu za sistem UNIVAC, serija 1100 su L. Zlobec, K. Momirović i M. Varga. Analiza je provedena na Sveučilišnom računskom centru u Zagrebu.

$P(I,J)$ = postotak od ukupnog broja maloljetnika koji je, po svakoj sankciji, dostigao stupanj resocijalizacije definiran kategorijom indikatora,

$P(I/J)$ = postotak od ukupnog broja maloljetnika koji su dostigli određeni stupanj resocijalizacije izračunat za svaku sankciju,

$P(J/I)$ = postotak od ukupnog broja maloljetnika kojima je izrečena određena sankcija koji su dostigli stupanj resocijalizacije definiran kategorijom indikatora,

$T(I,J)$ = očekivani broj maloljetnika po svakoj sankciji koji bi trebao dostići stupanj resocijalizacije definiran kategorijom indikatora, kada se sankcije ne bi razlikovale u pogledu efikasnosti.

Za usporedbu sankcija s obzirom na njihovu efikasnost osobito su važni podaci $P(J/I)$. Dalji uvid u relativnu efikasnost sankcija u odnosu prema svakoj kategoriji indikatora resocijalizacije može se dobiti na osnovi veličine i smjera razlike $B(I,J) - T(I,J)$.

Izračunate su i navedene i mjere količine informacija sadržanih u podacima o broju maloljetnika po sankcijama, broju maloljetnika koji su dostigli određeni stupanj resocijalizacije i broju maloljetnika koji su taj stupanj dostigli po svakoj sankciji posebno. Količine informacija definirane su kao entropije, tj. kao prosječne količine informacija. O tome su navedeni slijedeći podaci:

$H(I)$ = entropija sankcija,

$H(J)$ = entropija indikatora resocijalizacije,

$H(I,J)$ = entropija sistema dobivena ukrštanjem sankcija i indikatora resocijalizacije,

$H(I/J)$ = uvjetna entropija sankcija, ako je poznat stupanj resocijalizacije,

$H(J/I)$ = uvjetna entropija indikatora resocijalizacije, ako je poznata sankcija koja je maloljetniku izrečena.

Kod varijabli koje daju podatke o stanju prije i poslije sankcije, $H(J)$ je izravna mjera promjena izazvanih penalnim tretmanom. Uvjetna entropija $H(J/I)$ mjera je promjena ponašanja koje ne zavise od vrste izrečene sankcije.

Povezanost između izrečene sankcije i uspješnosti resocijalizacije procijenjena je na više različitih načina.

Relativna propusnost kanala kroz koji teku informacije o efikasnosti resocijalizacije ako je poznata izrečena sankcija, procijenjena je Garner-Haysovim postupkom. Zapravo, izračunati su ovi koeficijenti:

$R(I/J)$ = relativna propusnost kanala kroz koji teku informacije na temelju kojih se može procijeniti koja je sankcija izrečena, ako je poznati dostignuti stupanj resocijalizacije,

$R(J/I)$ = relativna propusnost kanala kroz koji teku informacije na temelju kojih se može procijeniti dostignuti stupanj resocijalizacije, ako je poznato koja je sankcija maloljetniku izrečena,

$R(I,J)$ = relativna dvosmjerna propusnost kanala koji povezuje informacije o izrečenoj

sankciji i informacije o stupnju resocijalizacije; kako je $R(I,J)$ izračunat Haysovim postupkom, on je uvijek jednak većem od $R(I/J)$ ili $R(J/I)$.

Naravno, budući da je sankcija uvijek tretirana kao nezavisna varijabla $R(J/I)$ je logička mjera povezanosti između vrste penalnog tretmana i stupnja resocijalizacije.

Stvarna korelacija između vrste penalnog tretmana i stupnja resocijalizacije procijenjena je Pearsonovim postupkom. Izračunati su ovi koeficijenti:

$Q(I/J)$ = asimetrična korelacija između stupnja resocijalizacije i izrečene sankcije, pri čemu je stupanj resocijalizacije tretiran kao primarna informacija,

$Q(J/I)$ = asimetrična korelacija između stupnja resocijalizacije i izrečene sankcije, pri čemu je izrečena sankcija tretirana kao primarna informacija,

$Q(I,J)$ = simetrična korelacija između izrečene sankcije i stupnja resocijalizacije.

Naravno, posebice je zanimljiv $Q(J/I)$. Međutim, količina zajedničke varijance može se procijeniti najbolje na temelju $Q^2(I,J)$, a i usporedba između $Q(I/J)$ i $Q(J/I)$ može dati važne dodatne informacije o prirodi relacija između sankcija i indikatora efikasnosti resocijalizacije.

Pri izricanju sankcija od bitne je važnosti prognoza maloljetnikova ponašanja u postpenalnom razdoblju. Zbog toga su izračunati i Goodman-Kruskalovi koeficijenti relativnog poboljšanja prognoze pripadanja kategorijama jedne varijable, ako je poznat položaj maloljetnika na kategorijama

druge varijable.

$\lambda(I/J)$ = koeficijent retrogradne prognoze sankcije, ako je poznat dostignuti stupanj resocijalizacije,

$\lambda(J/I)$ = koeficijent prognoze stupnja resocijalizacije na temelju sankcije koja je maloljetniku izrečena,

$\lambda(I,J)$ = koeficijent prognoze kojoj će od kategorija indikatora resocijalizacije i kojoj sankciji maloljetnik pripadati, ako su poznate informacije o povezanosti izrečene sankcije i stupnja resocijalizacije.

Za praktične je svrhe, svakako, $\lambda(J/I)$ iznimno značajan. Ali i ostali λ koeficijenti mogu biti od znatne koristi u analizi relacija između vrste izrečene sankcije i stupnja resocijalizacije.

Radi potpunijeg uvida u relacije sankcija izračunata su i dva uobičajena koeficijenta asocijacije nominalnih varijabli:

C = Pearsonov koeficijent kontingencije,

R = Cramerov koeficijent asocijacije.

Koeficijent R je pogodan za usporedbu intenziteta relacija između sankcija i različitih indikatora resocijalizacije koji imaju nejednak broj kategorija.

Hipoteza da između vrste sankcije i stupnja resocijalizacije nema nikakve povezanosti, testirana je uobičajenim X^2 testom. Pri tome su, međutim, isključene ćelije za $T(I,J) < 1$, i za toliki je broj ćelija smanjen broj stupnjeva slobode. Podaci navedeni u tablicama imaju slijedeće značenje:

X^2 = vrijednost X^2 kontingencijske tabele,

DF = stupnjevi slobode,

P = vjerojatnost pogreške pri odbacivanju hipoteze da između vrste sankcije i stupnja resocijalizacije nema nikakve povezanosti.

Podaci navedeni u tablicama omogućuju izračunavanje i drugih mjera na temelju kojih se mogu procijeniti neke relacije posebno zanimljive. Tako svatko može izračunati segmentalne relacije tipa Zvonarevićeva V koeficijenta na temelju $B((I,J) \text{ i } (T(I,J))$, ili na temelju $(P(I/J) \text{ i } P(J/I))$; rang korelacije između težine sankcije i učestalosti u pojedinim kategorijama indikatora resocijalizacije (što je i učinjeno za neke važnije indikatore) itd. No najveći se dio korisnih informacija nalazi, u vrlo jednostavnom obliku, u samim kontingencijskim tablicama. Pomnija inspekcija tih tablica može dati znatnu količinu informacija, koje nisu spomenute u tekstu, bilo zato što su sasvim očigledne, bilo zato što su manje značajne.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

3.1 Analiza recidivizma

Vođenje kriminalne politike u mnogome ovisi i o recidivizmu osoba koje su bile pod penalnim tretmanom, a naročito o recidivizmu maloljetnih izvršilaca krivičnih djela. Opravdano se može pretpostaviti ako maloljetnici recidiviraju, a pogotovo ako recidivizam postane njihova karakteristična kriminalna aktivnost, da će se takva aktivnost nastaviti i u zreloj dobi.

Zato je zanimljivo da se ustanove ne samo relativne frekvencije recidivizma već i kakve su veze između sankcija i recidivizma, a pogotovo broja i vrste recidivirajućih kriminalnih aktivnosti.

Obično se smatra da je najveći broj povrata u prvih 12 mjeseci nakon isteka sankcije. U ovoj analizi definiran je kao recidivist onaj maloljetnik koji je nakon 12—18 mjeseci ponovno učinio krivično djelo za koje mu je izrečena sankcija.

3.1 Analiza prvog recidiva

Vjerojatno je prvi recidiv najznačajniji za kasniju kriminalnu aktivnost, jer odlučno upozorava je li pe-

nalni tretman, i koliko, uspio maloljetnika odvratiti od izbora takvog modela ponašanja koji će ga dovesti u sukob s krivičnim zakonom.

Prema prikupljenim podacima postotak prvog recidivizma u odnosu prema cjelokupnom uzorku iznosi 18,2%.

Opravdano je na osnovi općih kriterija za izvršenje sankcija pretpostaviti da će postotak recidivizma kod maloljetnika kojima su izrečene različite sankcije biti približno jednak, jer će maloljetnik s lošijom prognozom resocijalizacije biti podvrgnut intenzivnijem, pa stoga i adekvatnijem penalnom tretmanu u okviru strože sankcije.

Inspekcijom tablice 2 vidi se da kod obustave postupka postoji relativno velik postotak recidivista (15%). Smatra se da je taj postotak visok, budući da je bilo opravdano očekivati, vjerojatno je stoga i obustavljen dalji krivični postupak, jer se predviđalo da više neće biti potrebna društvena intervencija radi kriminalne aktivnosti. Znači, obustava postupka nije bila potpuno adekvatna odluka, jer je približno na 7 maloljetnika, kojima je postupak obustavljen, jedan recidivirao, a što upozorava na lošiju situaciju, no kod nekih izvaninstitucijskih sankcija. Dapače, ako je postotak recidivista nakon obustave postupka jednak onome nakon izrečene ma i najblaže sankcije, možemo smatrati da je ta odluka temeljena na neosnovanom optimizmu o budućem ponašanju maloljetnika.

Kako se vidi iz tablice 2, broj recidivista u grupama maloljetnika kojima su izrečene različite sankcije, vrlo je različit. Dok nakon ukora recidivira praktički svaki dvadeseti maloljetnik, nakon maloljetničkog zatvora recidivira praktički svaki drugi. Broj recidivista vrlo je velik nakon svih zavodskih sankcija, jer nakon odgojnih zavoda recidivira svaki peti, a nakon odgojno-popravnog doma svaki

treći. Očito je da je maloljetnički zatvor po sadržaju penalnog tretmana znatno manje uspješan u odnosu prema populaciji kojoj se ta sankcija izriče, nego što je to sadržaj penalnog tretmana u odgojnom zavodu i odgojno-popravnom domu, u odnosu prema populaciji koja je prema važećim kriterijima upućena u te ustanove.

Rangirajući sankcije po njihovoj težini, tj. od najbliže — ukor — do najteže — maloljetnički zatvor — i uspoređujući postotak recidivista u pojedinim sankcijama, dolazi se do vrlo visokog ranga koeficijenta korelacije ($R_{ko} = .97$), što znači da je gotovo upravo razmjernan postotak recidivista prema težini sankcije. Dakle, ukoliko je sud ocijenio da je bila potrebna jača društvena intervencija, u toliko se povećavao postotak recidivista.

Zanimljivo je promatrati vezu između sankcije i recidiva u grupi izvaninstitucijskih mjera. U odgojnoj mjeri disciplinskog centra i pojačanog nadzora organa starateljstva, zakonodavac je predvidio veći stupanj društvene intervencije i veći stupanj stručnog tretmana, no što je slučaj u odgojnoj mjeri ukor i pojačani nadzor roditelja. Unatoč tome što je društvena briga prema maloljetnicima bila sastavni dio sadržaja sankcije, bez obzira na to što su se u provedbi sankcije angažirali stručni kadrovi, broj recidivista bio je gotovo dvostruko do trostruko veći nego kada je provedba sankcije bila prepuštena roditeljima. Pri toj konstataciji valja imati u vidu da nije za svakog pojedinca moglo biti utvrđeno da li se program penalnog tretmana u disciplinskim centrima i pojačanom nadzoru organa starateljstva uistinu provodio, te da li se konstatirani neuspjeh ima pripisati neprovođenju ili neadekvatnom provođenju tih sankcija.

U koliko se pod težinom sankcije razumijeva i veći intenzitet penalnog tretmana, lako je utvrditi da je takav tretman bio potpuno neuspješan. Bu-

dući da su institucijske sankcije ne samo teža mjera, već se i izriču zato da se stvore uvjeti intenzivnog i kontinuiranog rada na preodgoju maloljetnika, činjenica da maloljetnici kojima su takve sankcije izrečene recidiviraju znatno češće od onih kojima su izrečene blaže sankcije i prema kojima, dakle, nisu primijenjeni intenzivni postupci odgoja i preodgoja, svjedoči da je i penalni tretman u okviru institucionalnih sankcija sasvim neadekvatan.

Na temelju prikupljenih podataka o modalitetima krivičnih djela koje maloljetnici vrše u vrijeme prvog recidiva, može se konstatirati da su najčešće činili djela iz člana 249, 250 i 254a KZ-a.

Težina učinjenih djela u prvom recidivu procijenjena je na temelju zapriječene kazne prema KZ-u tako da su sva krivična djela rangirana na skali od 5 rangova, gdje je najniži rang označivao i najlakše djelo. U najvećem postotku javljaju se djela koja su procijenjena kao teža, ali ne i najteža, i to u 79% slučajeva.

Ne može se uočiti izraziti slijed težine učinjenog djela u postpenalnom razdoblju prema izrečenim sankcijama kao što je to bio slučaj pri usporedbi postotaka recidivista i sankcija. Ipak se može konstatirati da postoji slaganje između težine djela i težine sankcije u ekstremnim slučajevima, tj. kod ukora ima najmanji postotak težih djela, a kod maloljetničkog zatvora najveći. Ostale sankcije ne slijede potpuno težinu djela i obrnuto.

Analize modaliteta kriminalne aktivnosti u postpenalnom razdoblju pokazuju da kod prvih recidiva maloljetnici čine dvostruko više krivična djela u grupi (68,9%) no individualno (31,6%). Grupna se kriminalna aktivnost smatra društveno opasnijom što potvrđuju i dobiveni podaci, jer u prosjeku maloljetnici koji su bili podvrgnuti institucijskim sankcijama oko četiri puta više vrše krivična djela u gru-

pi, no oni koji su imali izvaninstitucijski tretman.

Slično je kad se analizira je li maloljetnik kriminalnu aktivnost u postpenalnom razdoblju vršio kao: izvršilac, suizvršilac, poticatelj ili pomagač. Od svih maloljetnika koji su prvi puta recidivirali mnogo je više bilo izravnih izvršilaca (58,2%), no onih koji su sudjelovali u vršenju krivičnog djela (37,8%). Podaci o poticateljima i pomagačima, zbog malog se broja (3) mogu zanemariti. Kao i kod grupne aktivnosti, tako i kod podataka o izravnom izvršenju kao i u suizvršenju krivičnih djela, postoji mnogo veća angažiranost onih koji su bili u zavodskom, od onih koji su bili u inzvanzavodskom tretmanu.

Pri obustavi postupka prvi recidivi poprimaju sličnu tendenciju kao i kod institucijskih sankcija. Prema tome

i obustava postupka bila je sasvim neadekvatna odluka krivičnog organa, jer maloljetnici očito, ne samo da se nisu popravili, već se u »postpenalnom razdoblju« praktički ponašaju onako, iako s nešto manjim intenzitetom, kako se ponašaju maloljetnici kojima su izrečene institucijske sankcije, a modaliteti njihova ponašanja općenito su teži od modaliteta ponašanja maloljetnika kojima je sud izrekao izvaninstitucijske mjere.

3.12 Analiza multirecidivizma

Multirecidivizam upozorava na perzistentniju kriminalnu aktivnost, što prognozu socijaliziranog ponašanja u zreloj dobi čini izrazito nepovoljnom.

Pokazatelji relativne frekvencije recidivizma u funkciji trajanja kriminalne aktivnosti prikazani su u tablici 3.

Tablica 3 — MULTIRECIDIVIZAM

Sankcije	Recidivirao u %				
	I put	II	III	IV	V
Obustava postupka	15,0	2,0	.0	.0	.0
Ukor	5,5	4,0	3,1	.8	.8
Disciplinski centar	13,8	6,9	3,4	3,4	3,4
Pojačani nadzor roditelja	9,1	1,1	1,8	1,8	1,8
Pojačani nadzor organa starateljstva	15,2	5,1	5,1	2,5	2,5
Odgojni zavod	20,1	9,3	7,0	2,3	2,3
Odgojno-popravni dom	34,1	15,3	12,9	10,6	7,1
Maloljetnički zatvor	45,8	29,2	18,7	14,6	14,7
Ukupno	18,2	7,9	5,8	3,9	3,4

Inspekcijom tablice 3 vidi se da zastupljenost recidivizma u pojedinim sankcijama poprima sličnu tendenciju kao i kod prve recidive.

Modaliteti vršenja krivičnih djela kod multirecidivizma (od 2 do 5 put) pokazuju, također, sličnu tendenciju kao i kod prve recidive. Tako maloljetnici koji češće recidiviraju, najčešće vrše krivična djela iz člana 250 i 254a KZ-a. Težina krivičnih djela u funkciji sankcija kod multirecidivista približno je jednako raspoređena kao i težina krivičnih djela u funkciji sankcije

kod maloljetnika koji prvi put recidiviraju.

Posebno zabrinjava činjenica što je postotak multirecidivista najveći kod maloljetnika kojima je izrečen maloljetnički zatvor i odgojno-popravni dom, dakle kod onih koji su i prije predstavljali teži problem.

Postavlja se pitanje da li ti rezultati o recidivizmu upućuju na neuspjeh naše kriminalne politike i tretman koji se provodi prema maloljetnim izvršiocima krivičnih djela, ili je to nor-

malna pojava u skladu s postojećim sistemom rada u penalnom razdoblju.

U vezi s tim mogu se postaviti ove hipoteze:

- (a) sudovi vode brigu o društvenoj opasnosti maloljetnog počinioca krivičnih djela, a i o njegovoj ličnosti i prilikama u kojima se nalazi, te su na taj način sankcije pravilno odmjerene. Tako sudovi posredno upozoravaju na težinu resocijalizacije maloljetnika, jer vodeći brigu o potrebnim okolnostima koje predviđa KZ i ZKP posredno prognoziraju recidivizam, ako tretman ne bude adekvatan;
- (b) recidivizam je posljedica tretmana maloljetnika u vrijeme provedbe sankcije, te prema tome o adekvatnosti, stručnosti i intenzitetu tog tretmana ovisi uspjeh resocijalizacije ili smanjenje recidivizma.

Kriteriji sudova pri izricanju sankcije maloljetnicima (M, Singer, V. Kovačević i K, Momirović, 1973), su u skladu s prvom hipotezom, tj, da na odluku suda pretežno djeluju okolnosti koje predviđa KZ i ZKP. Zbog toga što se smatra da se teža sankcija izriče za teža djela i za »težu ličnost« maloljetnika, zahtijeva se specijaliziraniji tretman, te je razumljivo da ukoliko takav tretman izostane, da se maloljetnik ne usmjeruje na pozitivno društveno ponašanje.

Dobivene rang korelacije između sankcija i postotka recidivista (.97) pokazuje da su faktori ličnosti imali određenu ulogu u nastanku recidivirajuće kriminalne aktivnosti, to više što se recidivizam promatrao u kratkom vremenskom razdoblju i to od 12 do 18 mjeseci nakon prestanka sankcije. U dužem vremenskom razdoblju može se sa sigurnošću očekivati i veći postotak recidivista, kao što to tuđe statistike i pokazuju.

Znači da je na temelju izrečenih sankcija trebalo primijeniti adekvatne metode za korekciju ličnosti, a na taj način i ponašanje maloljetnika. Iz ove

se konstatacije može zaključiti da odgovarajući tretman nije bio proveden, te se tako na temelju analize recidivizma može konstatirati i neuspjeh tretmana.

U skladu s postavkom druge hipoteze, koja je također u vezi s prvom, možemo konstatirati na temelju analize kadrova koji su radili na mjestima odgajatelja u odgojnim zavodima na teritoriji SFRJ (V. Kovačević, T. Špoljar, 1967), da je do 1966. godine bilo oko 92% nestručnih odgajatelja u tim ustanovama. Stručni kadrovi za rad s tim maloljetnicima nisu oni koji su završili bilo koji nastavnički fakultet ili visoku ili učiteljsku školu, već oni koji su posebno educirani za rad s tom vrstom osoba, bilo u okviru više, visoke defektološke škole ili fakulteta za defektologiju. Stručni odgajatelj je ona osoba koja mora tako utjecati na ličnost maloljetnika, da je kadra da prihvati nove regulatore ponašanja, odnosno da usvoji određene sisteme koji će omogućiti da se koči društveno neprihvatljiva aktivnost i način ponašanja, te da se usvoje novi sistemi društvenih vrednota.

U vezi s time potrebna je ne samo specijalna izobrazba nego i pogodna ličnost, jer i o strukturi ličnosti odgajatelja ovisi uspjeh tretmana.

Uzimajući u obzir ove konstatacije, u vrijeme ovog istraživanja nije se niti mogao očekivati bolji — stručniji tretman maloljetnika — no što je onaj koji je bio u skladu s tradicionalnim iskustvom u radu s »besprizornima«, a što je očito nedovoljno. Analizirajući lokacije i kapacitet ustanova, broj pitomaca na jednog odgajatelja, te uzimajući u obzir materijalne i personalne mogućnosti u odgojnim zavodima i odgojno-popravnim domovima u SRH (T. Dobrenić, V. Kovačević, M. Singer, K. Momirović, 1972), postaje razumljivo da konstatirano stanje nije niti moglo dati bolje rezultate, tj. u skladu s uvjetima u kojima se provodi tretman maloljetnika, recidivizam je nužna popratna pojava.

3.2 Analiza sociopatskog ponašanja u postpenalnom periodu

Sociopatsko ponašanje može također biti važan indikator resocijalizacije, a pogotovo u onim slučajevima kada nije došlo do kriminalne aktivnosti u povratu, jer recidiv kod kriminalne aktivnosti na jasan i nedvosmišlen način pokazuje da sankcija ili penalni tretman nije imao efekta.

Važno je bilo utvrditi jesu li maloljetnici u postpenalnom razdoblju manifestirali pojavu oblika sociopatskog ponašanja i to: alkoholizam, skitnju, prosjačenje, kockanje, tapkarenje, besposličarenje i drsko ponašanje. Te varijable sociopatskog ponašanja su samo jedan segment varijabli kojima se procjenjuje socijalizacija maloljetnika.

Prikupljene su informacije o tome kakvo je bilo ponašanje maloljetnika prije i poslije izrečene sankcije, kako bi se mogao procijeniti uspjeh penalnog tretmana (vidi Varijable efikasnosti (VE)).

3.2.1 Relacije između sankcija i alkoholizma

Alkoholizam ne samo da se socijalno negativno evaluira, nego ima i negativnih reperkusija na fizičko i mentalno zdravlje kao i na socijalno ponašanje. Pod utjecajem alkohola mijenja se ponašanje, a u izvjesnim situacijama i uz određenu strukturu ličnosti, pojedinci mogu činiti i teža krivična djela.

Analizirajući kontingencijsku tablicu (tabl. 4) može se konstatirati da su sve dobivene relacije statistički vrlo značajne. Postoji asimetričnost veza između sankcije i alkoholizma što je uvjetovano time da li se jedna ili druga varijabla tretira kao nezavisna. Logički nas zanima onaj odnos varijabli gdje se sankcije tretiraju kao nezavisne, a pojava alkoholizma kao zavisna varijabla.

Procjena korelacije kada se varijabla alkoholizma tretira kao zavisna od

sankcije je osrednja. I ostali koeficijenti asocijacije su osrednji. Bez obzira na te osrednje korelacije nije moguće poboljšati prognozu varijable alkoholizma ukoliko poznamo sankciju.

U čitavom promatranom uzorku stalno ne konzumira alkohol oko 84% maloljetnika. U postpenalnom razdoblju oko 11% maloljetnika pije, odnosno na 9 maloljetnika koji su bili pod tretmanom, jedan pije alkohol.

Od ukupnog broja maloljetnika nešto više od 5% je prestalo piti nakon izdržane sankcije, ali je zato gotovo 4% počelo piti nakon sankcije, premda prije toga nisu pili. Iako su sankcije nešto smanjile ukupan broj alkoholičara u ispitanom uzorku, njihov je efekt bio relativno slab, posebice kada se uzme u obzir da je više od 7% maloljetnika nastavilo piti nakon izrečene sankcije.

Sankcije su imale nejednaki efekt na ovisnost maloljetnika od alkohola. Zavodske su mjere imale općenito negativan utjecaj, jer je nakon njih znatno veći broj počeo piti, premda prije toga to nije činilo. Te iste sankcije imale su, međutim, kod nekih maloljetnika izrazito povoljan efekt, posebno odgojno-popravni dom i maloljetnički zatvor, jer je značajan postotak maloljetnika prestao piti, premda je to prije činilo. Očito je, dakle, da te sankcije imaju različit efekt na maloljetnike različitog tipa. Dok kod nekih bitno popravlja ponašanje koje se očituje u toj sociopatskoj pojavi, kod drugih ga bitno pogoršava. Obustava i ukor su međutim imali izrazito loše efekte na eliminiranje alkoholizma u postpenalnom razdoblju.

Izvaninstitucijske sankcije nisu bitno pogoršale prethodno stanje, ali ga nisu ni bitno popravljale.

Kada se usporedi broj maloljetnika koji su nakon sankcije prestali piti s onima koji su počeli piti tek nakon sankcije, vidi se da se više novih alkoholičara uključilo no što ih je prestalo piti u sankciji odgojni zavod (2,3%), maloljetnički zatvor (2,1%) i

kod onih kojima je izrečen ukor (1,5%). Smanjenje broja novouključenih u usporedbi s onima koji su prestali piti nalazimo kod disciplinskog centra (6,9%), odgojno-popravnog doma (5,8%), pojačanog nadzora roditelja (3,6%) i pojačanog nadzora organa starateljstva (2,1%).

U toj varijabli indikatora sociopatskog ponašanja dolazi do izražaja tendencija da je konzumiranje alkohola pretežno više zastupljeno u onim slučajevima gdje je bila potrebna jača društvena intervencija i da je u takvim slučajevima bilo manje relativnog poboljšanja, odnosno smanjenja alkohola u postpenalnom razdoblju. Koliko je god ta tendencija više izražena u institucijskim sankcijama, ona se pojavljuje i u izvaninstitucijskim. To znači da u odnosu prema postotku stalnog konzumiranja alkohola nije došlo do nekog naročitog poboljšanja.

Alkoholizam kao i druge narkomanije neadekvatan je pokušaj napuštanja socijalnog polja neurotičnih i općenito neadaptiranih osoba.

Značajnije korelacije te sociopatske pojave mogu se, dakle, očekivati pod uvjetom da se u značajnijoj mjeri u toku penalnog tretmana promjene regulacijski mehanizmi maloljetnika, ali pod uvjetom da maloljetnik po izrečenoj sankciji dođe u okolinu, koja ga ne samo ne nagoni da nastavi ili čak započne piti, iako to prije nije činio, nudeći mu pogrešne uzorke ponaša, nja, već i u takvu okolinu koja ne stimulira maloljetnika da je napusti na simboličan način, pribjegavajući narkomaniji.

3.22 Relacije između sankcija i skitnje

Pojava skitnje sociološki se negativno evaluira zbog toga što osoba koja je sklona skitnji ne udovoljava osnovnim sociološkim zahtjevima uže i šire okoline, tj. ne angažira se u prvom redu u radnim zadacima. Znači, takva osoba izbjegava u razvojnom razdob-

lju da se uključuje u pripreme za aktivnog člana zajednice, izbjegava školu ili radno osposobljavanje, a u kasnijoj dobi privređivanje.

Analizirajući kontingencijski tablicu (tablica 5), može se zaključiti da su relacije između vrste sankcija i skitnje naročito visoko statistički značajne. Procjena koeficijenta korelacije kad se skitnja tretira kao zavisna varijabla sankcije, relativno je visoka. Ostali koeficijenti asocijacije su također visoki. Osobito je važno za ovaj problem da se na temelju izdržane sankcije može poboljšati prognoziranje skitnje u postpenalnom razdoblju.

Izuzetno su slab učinak na prestanak skitnje u postpenalnom razdoblju imali obustava postupka i ukor, dakle postupci kod kojih je učinjen minimalan napor da se maloljetnik socijalizira. Naprotiv, teže mjere i oštrije sankcije bitno su smanjile broj maloljetnika koji se skitaju u postpenalnom razdoblju. Koliko god ovaj rezultat govori u prilog efikasnosti težih sankcija, ne može se smetnuti s uma da su maloljetnici kojima su izrečene teže sankcije u postpenalnom razdoblju činili teža krivična djela, pa se opravdano može pretpostaviti da su jednu relativno manje značajnu sociopatsku aktivnost zamijenili naglašenom kriminalnom aktivnošću.

Ali, iako je institucijski tretman kod znatnog broja maloljetnika smanjio pojavu skitnje, kod drugih, ne samo da nije imao nikakvog učinka nego je perzistencija skitnje nakon institucijskog tretmana bila relativno veća, nego nakon izvaninstitucijske. To, naravno, zbog toga što je broj maloljetnika koji su se skitali u pretpenalnom razdoblju bio osobito velik upravo među onima kojima su izrečene institucijske sankcije.

Kako se maloljetnici kojima su bile izrečene institucijske sankcije u upadljivo velikom broju i u postpenalnom razdoblju zadržali jednako ili čak intenzivnije kriminalno ponašanje koje je bilo povod za izricanje sankcije, to

se nameće zaključak da se upravo podudaraju pojava skitnje i delinkventno ponašanje u postpenalnom razdoblju maloljetnika s institucijskom sankcijom. Izuzev, naravno, one koji su se prestali skitati, ali po svemu sudeći samo zato da bi se u što intenzivnijoj mjeri njihovo sociopatsko ponašanje očitovalo u težim pojavnim oblicima delinkvencije od onih povodom kojih su upućeni u odgojno-popravní dom, ili maloljetnički zatvor.

3.23 Relacije između sankcija i prosjačenja

Smatrajući smanjenje prosjačenja kao jedan od indikatora uspješnosti socijalizacije, pokušalo se i taj podatak analizirati. Budući da je varijabilitet varijable prosjačenja vrlo mali, da ni prije ni u postpenalnom razdoblju ispitanici nisu prosjačili u oko 97% slučajeva, može se zanemariti dalja interpretacija tih podataka.

Ipak se opaža da su bez obzira na tako malu učestalost te pojave, sankcije imale značajno nejednak učinak (tablica 6). To prije svega zbog utjecaja odgojno-popravnog doma na prestanak prosjačenja, jer se među onima kojima je takva sankcija izrečena i nalazi najviše onih koji su prosjačili u pretpenalnom razdoblju. Prestanak prosjačenja u tim slučajevima prije se može pripisati činjenici da su boravkom u odgojno-popravnom domu prerasli dob u kojoj se sociopatsko ponašanje manifestira prosjačenjem.

3.24 Relacija između sankcija i kockanja

Kockanje se smatra kao aktivnost pomoću koje se na nedopušten način dolazi do novaca, odnosno aktivnošću koja usmjerava pojedinca na vrlo uski krug interesa, te tako on može postati socijalno neaktivan. Zato se i kockanje, promatrano u tom obliku, smatra kao simptom koji omogućuje uvid u socijalizaciju individue.

Inspekcijom kontingencijske tablice 7 vidi se da kod goleme većine malo-

ljetnika kocka nije bila registrirana ni prije, a ni poslije izdržane sankcije (83%). Ipak su sve dobivene relacije statistički vrlo značajne. Procjena koeficijenta korelacije između sankcije i kocke, ako se ova potonja smatra zavisnom, je relativno visoka. Ostali koeficijenti asocijacije su osrednji. Nije moguće nikakvo poboljšanje prognoze u varijabli kocke, ako su nam poznate sankcije.

Penalni tretman u cjelini znatno je smanjio broj maloljetnika koji kockaju. Za to zaslugu imaju, prije svega, institucijske sankcije, a osobito odgojno-popravní dom; obustava i ukor nisu u tom pogledu proizveli praktički nikakav efekt. Na žalost, perzistencija kockanja također je značajno veća nakon svih institucijskih sankcija u odnosu prema perzistenciji kockanja nakon drugih mjera, tako da je težina sankcije gotovo upravo proporcionalna rangu perzistencije kockanja ($Rho = .97$). Dakle, u onim slučajevima gdje je bila potrebna intenzivnija društvena intervencija radi kriminalne aktivnosti, perzistentnost je kockanja primila veći stupanj.

Kako se tek neznatan broj maloljetnika započeo kockati nakon izrečene sankcije, ponovno se čini da blage mjere nemaju osobitog učinka na tu pojavu, a teže mjere, koje su uglavnom neefikasne na stvarnu kriminalnu aktivnost, različito utječu na različite tipove maloljetnika.

Iako je općenito uzevši tretman bio efikasan, zabrinjava kako slaba efikasnost izvaninstitucijskih sankcija, tako i odveć velik broj maloljetnika koji unatoč institucijskom tretmanu nastavlja kockati, jer bez obzira na to što je taj tretman kod mnogih eliminirao kockanje, broj onih kod kojih to nije uspio, s obzirom na učinak koji se opravdano mogao očekivati nakon intenzivnog penalnog tretmana u zavodima i maloljetničkom zatvoru, relativno je velik.

3.25 Relacije između sankcija i tapkarenja

Tapkarenje kao tipična sociopatska pojava maloljetnika, naročito onih mlađe dobi, nije u ovom uzorku bilo veoma česta pojava, jer je jedva 13% maloljetnika tapkarilo prije penalnog razdoblja (tablica 8). Penalni je tretman znatno smanjio učestalost te pojave, sveviši je jedva na 3%. Efekti su postignuti praktički isključivo zavodskim tretmanom, jer izvaninstitucijske mjere nisu imale gotovo nikakva učinka, osim pojačanog nadzora organa starateljstva, kojega je efekt bio relativno velik, ali ipak mnogo manji no što je to bilo kod zavodskih mjera. Dijelom se to može pripisati utjecaju dobi maloljetnika nakon zavodskog tretmana, a dijelom, vjerojatno, i fenomenom zamjene uočenom i kod drugih blažih sociopatskih pojava.

Uočeno je, naime, u jednom drugom istraživanju (A. Hošek, M. Singer, K. Momirović, 1973) da je tapkarenje u negativnoj korelaciji s težinom simptoma izostanka socijalizacije u postpenalnom razdoblju, a osobito s recidivizmom.

Čini se, dakle, da maloljetnici nakon institucijskog tretmana odabiru efikasnije i društveno opasnije oblike delinkventne aktivnosti odustajući od tapkarenja, koje više nije primjereno njihovoj dobi, a niti njihovom kriminalnom iskustvu.

3.26 Relacije između sankcija i besposličarenja

Besposličarenje kao i drugi sociopatski simptomi ne usmjeruju maloljetnike na socijalno prihvatljive aktivnosti, te stoga svi oni, a posebice besposličarenje, postaju važni indikatori socijalizacije. Uočeno je u jednom istraživanju (T. Dobrenić, V. Kovačević, M. Singer, K. Momirović, 1972) da je jedan od važnih faktora socijalizacije maloljetnika nakon izlaska iz zavodskog tretmana, faktor pozitivnog stava prema radu u kojem je bespo-

sličnije jako smanjeno. Stoga je zanimljivo promatrati besposličarenje i kao izolirani indikator sociopatskog ponašanja, odnosno njegovo smanjenje nakon penalnog tretmana kao izoliranog indikatora socijalizacije.

Penalni je tretman u cjelini znatno smanjio broj maloljetnika koji besposliče (tablica 9). Međutim, iako je jedva 4% počelo besposličiti nakon tretmana, ovaj je podatak vrlo zabrinjavajući, jer je tretman i usmjeren na to da privoli maloljetnika da se uključi u školu ili profesionalnu aktivnost, jer se opravdano smatra da je takvo uključivanje osnovni preduvjet uspješne resocijalizacije. Tako nakon tretmana čak oko 17% maloljetnika besposliči.

Institucijske mjere, kao i pojačani nadzor organa starateljstva, dakle sankcije s protrahiranim tretmanom maloljetnika, vrlo su značajno smanjile broj besposličara. Vrlo slabe učinke u tome postigao je ukor, a pogotovo jednako loše odluke javnog tužioca da ne izvode maloljetnika pred sud. Na žalost, kako je to opaženo i kod većine drugih oblika sociopatskog ponašanja, imale su neke zavodske sankcije (odgojno-popravni dom i maloljetnički zatvor) i značajno slabe efekte, jer je nakon tih sankcija nerazmjerno veliki postotak maloljetnika nastavio s besposličanjem. Uz to je ukor, čini se, zajedno s maloljetničkim zatvorom proizveo i ekstremno negativne efekte kod jednog dijela maloljetnika, koji su nakon tih sankcija započeli besposličiti, iako to prije nisu činili.

Lako se vidi da su sankcije proizvele vrlo različite efekte koji se ne mogu aproksimirati ni jednim linearnim modelom. Ukor je očito i odveć blaga sankcija da bi mogla smanjiti učestalost te pojave, a maloljetnički zatvor, doduše to uspijeva kod nekih, ali zato kod drugih izaziva još teže oblike dezadaptacije koji su bili prije penalnog tretmana. Općenito se opaža kako čak i teže sankcije ne mogu izmijeniti

neadekvatne modele ponašanja kod određenog broja maloljetnika, bilo zato što je tretman u okviru tih sankcija neprimjeren ličnosti maloljetnika, bilo zato što nije dovoljno intenzivan da kompenzira negativne efekte sredine u koju se maloljetnici vraćaju nakon završene sankcije.

Positivan učinak pojačanog nadzora organa starateljstva s drugim sankcijama vjerojatno se ima pripisati činjenici da je uključivanje maloljetnika u redovni radni odnos, a nerijetko uz to i u školu, upravo jedan od bitnih sadržaja toka izvršenja te odgojne mjere. Osnovano se može pretpostaviti da i nakon prestanka odgojne mjere, maloljetnik već jednom uključen u radni odnos ili školu, jednostavno nastavlja svoju djelatnost, a maloljetnik koji je otpušten iz zavoda ili zatvora, nerijetko biva suočen sa stresom promijenjene okoline i režima života, traženjem zaposlenja i uključivanjem u novu radnu sredinu sa stigmom osobe koja dolazi s penalnog tretmana.

3.27 Relacije između sankcija i drskog ponašanja

Drsko ponašanje pretežno kao odraz ličnosti maloljetnika pripada u indikatore sociopatskih formi ponašanja, te njegovo prisustvo, odnosno odsustvo može utjecati na procjenu socijalizacije maloljetnika.

Tretman je znatno smanjio broj maloljetnika čije je ponašanje procijenjeno kao drsko i bezobzirno (tablica 10) tako da je u postpenalnom razdoblju relativno malo maloljetnika pokazivalo takve simptome ponašanja. Neznan je broj pokazivao simptome drskog ponašanja tek nakon završene sankcije. Najvećem broju maloljetnika koji su se drsko ponašali u pretpenalnom razdoblju, izrečene su institucijske sankcije. One su kod određenog broja maloljetnika znatno smanjile učestalost te pojave i u tome su bile efikasnije od izvaninstitucijskih mjera. Posebno je mali učinak bio kod

izvaninstitucijske mjere ukor, a ni obustava postupka nije imala povoljne efekte. Kako je broj maloljetnika s drskim ponašanjem bio relativno mali, a naročito kod onih kojima su izrečene izvaninstitucijske mjere, to ni pojava ustrajanja u drskom ponašanju nije bila osobito izražena. Ponovno je, na žalost, uočeno da među brojnim maloljetnicima kojima su izrečene teže institucijske sankcije (odgojno-popravni dom i maloljetnički zatvor), i suviše veliki broj perzistira u takvom ponašanju i nakon završetka sankcije.

3.28 Relacije između sankcija i urednog izgleda maloljetnika kao i s dužinom njihove kose

Budući da kontingencijska tablica 11, koja prikazuje odnos između sankcija i urednosti i čistoće, nije na razini predviđene značajnosti, to je, također, slučaj i kod tablice 12, koja prikazuje odnos između sankcija i dužine kose maloljetnika, nisu vršene interpretacije tih relacija.

3.3 Zaposlenje odnosno školovanje u postpenalnom razdoblju

Zaposlenje odnosno nastavak školovanja (u daljem tekstu zaposlenje) smatra se važnim indikatorom socijalne integracije. Postoji i ekstremno mišljenje izraženo u mnogim publikacijama o postpenalnoj socijalizaciji maloljetnika po kojem se uspjeh socijalizacije mjeri samo zaposlenjem. U vezi s time zaposlenje je bilo posebno tretirano, ali ne samo u konstatiranju zaposlenja nego i u kojem se vremenskom razdoblju maloljetnik zaposlio nakon prestanka sankcije. Radi potpunijeg shvaćanja varijable zaposlenja kao indikatora socijalizacije, nužno je bilo prikupiti i informacije o zadovoljstvu maloljetnika radom, a također i o učinku rada, pa će se te informacije kao posebne varijable uspoređivati sa sankcijama.

3.31 **Relacije između sankcija i zaposlenja u funkciji vremena**

Izrazito loš efekt ne samo sankcije nego i postpenalnog staranja vidi se i po tome što se gotovo jedna trećina maloljetnika nije zaposlila nakon izvršene sankcije (tablica 13). Među njima su osobito bili brojni oni kojima su izrečene sankcije odgojno-popravnog doma i maloljetničkog zatvora. Nakon izdržane te dvije sankcije više od 50% maloljetnika nije se zaposlilo.

Izvaninstitucijske su mjere općenito imale povoljniji utjecaj na uključivanje maloljetnika na radno mjesto ili školovanje, sasvim sigurno i zbog toga što je ta operacija ovisila i o prisutnosti maloljetnika u stvarnoj socijalnoj sredini.

Već je više puta utvrđeno da je uključivanje maloljetnika u institucijski sustav socijalnog sistema presudan činilac njegove socijalne interakcije. Činjenica da se veliki broj maloljetnika ne uključuje u taj sustav i da teže sankcije još pogoršavaju to stanje, opravdano se dovodi u sumnju razboritost tih mjera, pogotovo kada se znade da one proizvode i najveći broj recidivista. Isto se mnogo takve sankcije izriču maloljetnicima koji pokazuju osobito teške i trajne simptome asocijalnog ponašanja, pa se može pretpostaviti određeni stupanj poremećenja ličnosti, i uz izrazito negativni utjecaj sredine, društvo je baš zato i predvidjelo te sankcije da pojačanim i trajnim tretmanom omogući proces socijalizacije. U tome je očito nastojanje društva bilo bezuspješno.

Razlozi navedeni pri interpretaciji besposličjenja u postpenalnom razdoblju vrijede i pri interpretaciji te pojave. Zbog toga se može smatrati sigurnim da je nužno preispitati ne samo opravdanost izvršenja tih sankcija već i efikasnost mjera koje služba socijalnog staranja preuzima u postpenalnom razdoblju u svrhu uključivanja maloljetnika u školu ili radnu organizaciju. Sasvim je sigurno da je u tom

pogledu potrebno preduzeti intenzivnije i promišljenije napore, posebno prema maloljetnicima koji se u svoju sredinu vraćaju nakon što su znatan broj godina proveli u zavodima ili maloljetničkom zatvoru.

3.32 **Relacije između sankcija i zadovoljstva sa zaposlenjem ili školovanjem**

Subjektivni stav maloljetnika prema školi ili poslu koji obavlja je važan za uspješnu socijalizaciju, te je u vezi s tim nužno bilo konstatirati zadovoljstvo s organiziranom socijalnom postpenalnom aktivnošću.

Potrebno je istaknuti da izrazito negativan odnos prema radu predstavlja kategorija »nije zaposlen«, jer su u njoj uključeni oni maloljetnici koji su imali mogućnosti da se zaposle, ali nisu htjeli da rade. Oni maloljetnici koji su željeli da se zaposle ili nastave školovanje, a nisu za to imali objektivnih mogućnosti, uključeni su u kategoriju »donekle zadovoljan«. Zato i postoji izvjesno neslaganje u frekvencijama pojedinih ćelija kontingencijskih tablica koje uključuju zaposlenje ili školovanje.

Rezultati pokazuju (tablica 14) kako oko 1/5 maloljetnika pokazuje izrazito negativan stav prema zaposlenju, jer se toliko njih nije htjelo zaposliti. Relativan broj zadovoljnih školom ili poslom bio je mnogo manji među maloljetnicima kojima su izrečene institucijske sankcije, a posebno one teže. Vidi se, dakle, i ovdje da je integracija maloljetnika u sustav bila loša, a posebno loša kod maloljetnika kojima su izrečene teže sankcije.

3.33 **Relacije između sankcija i uspjeha na radnom mjestu ili školovanju**

Učinak u radu ili u školovanju može poslužiti i kao mjera adaptacije maloljetnika na institucijski sustav i kao važan indikator njegove so-

cijalizacije. Tim više što je u uspješnu socijalizaciju uključen i pozitivan stav prema radu koji se reflektira u uspjehu na radnom mjestu ili u školovanju.

Jedno je istraživanje pokazalo (T. Debrenić, V. Kovačević, M. i Snger, K. Momirović, 1972) da uspjeh na radu ili školovanju ima najveću korelaciju s prvom glavnom komponentom socijalizacije maloljetnika otpuštenih iz odgojnih zavoda i odgojno-popravnih domova na području SRH. Potom je ustanovljeno da postoji visoka korelacija između uspjeha i zadovoljstva na radu, te da su najveću projekciju na faktor pozitivnog odnosa prema radu imale varijable »uspjeh na radu« i »zadovoljstvo na radnom mjestu«.

Prilično je zadovoljavajuća činjenica da je gotovo 50% maloljetnika imalo dobar uspjeh u školi ili na radnom mjestu (tablica 15). No, među njima je bilo relativno malo maloljetnika koji su bili podvrgnuti intenzivnijem penalnom tretmanu, tj. onome čiji je sadržaj institucijska sankcija. Uspjeh na radu (promatran zajedničkim kategorijama osrednjeg i dobrog uspjeha) uspoređen s rangom težine sankcije poprima gotovo upravo proporcionalan odnos ($Rho = .97$). To znači, čim je bila potrebna veća društvena intervencija za korekciju asocijalnog ponašanja, tim je stav prema radu (mjeran uspjehom) bio slabiji i obrnuto. To je vjerojatno uvjetovano činjenicom da je mogućnost izbora zanimanja mnogo manja u zavodu ili zatvoru, nego u toku izvršenja izvaninstitucijskih sankcija. Stoga maloljetnici pod izvaninstitucijskom sankcijom imaju veću mogućnost izbora zanimanja ili škole u skladu sa svojim interesima i sposobnostima. Time se donekle može objasniti i poznata pojava da izvjestan broj maloljetnika po izlasku iz zavoda ili zatvora ne traži zaposlenje u zanimanju koje je izučio ili se makar priučio tokom boravka u instituciji.

Na temelju tih informacija, ispitivanja relativne efikasnosti sankcija koja su izvedena metodom kanoničke diskriminativne analize i kao što su osim toga pokazala ispitivanja značenja pojedinih indikatora resocijalizacije za uspjeh resocijalizacije u cjelini, uspjeh na radnom mjestu ili školovanju, jedna je od bitnih varijabli na temelju koje se može procijeniti proces resocijalizacije.

Činjenica da upravo na toj varijabli maloljetnici, kojima su izrečene institucijske sankcije imaju izrazito loše rezultate, a naročito loše kada se uzme u obzir da mnogi među njima nisu uopće ni zaposleni, a niti su nastavili školovanje, pa prema tome ne mogu imati nikakav uspjeh, posebno svjedoči o izuzetno negativnom efektu institucijskih mjera, posebno onih težih na proces resocijalizacije u cjelini.

3.4 Odnos prema porodici u postpenalnom tretmanu

Porodica je ona primarna socijalna grupa koja na najneposredniji način utječe na razvoj mlađih članova. Može se bez pretjerivanja konstatirati da samo u ekstremnim slučajevima, i to isključivo u patološkim (bilo reaktivne ili konstitucijske prirode), roditelji odbacuju, negiraju, zlostavljaju, ekstremno zanemaruju, odnosno žele napakostiti svojoj djeci. U većini slučajeva kad su roditelji svjesni svojih negativnih osebina ili načina ponašanja, pokušavaju svjesno ili nesvjesno na razne načine da do takvih ponašanja ne dođe kod njihove djece. U vezi s tim upotrebljavaju razna sredstva i metode koje su u skladu s njihovim refereničnim sistemom i strukturom ličnosti.

U tim relacijama roditelj — dijete — svaki od njih na svoj specifičan način doživljava pokušaj korekcije ponašanja. Ali i u istoj socijalnoj primarnoj grupi isti postupci korekcije ne će imati isti učinak, jer će dijete u odnosu prema svojoj strukturi lično-

sti na specifičan način doživljavati upotrebenu »presiju«. Isto će tako djeca na različite načine doživljavati sukobe u porodici, od kojih niti jedna skladna porodica nije imuna. Nekom će se djetetu glasnija izmjena mišljenja činiti kao ekstremna svađa, a za neko tučnjava među roditeljima kao uobičajeni normalan način postupanja).

Odnos prema porodici uključuje mnoge komponente i nije ga tako lako atomizirati. Budući da odnos prema porodici može biti izražen u funkciji vremena, a i s pozitivnim i negativnim predznakom, za procjenu maloljetnikova odnosa prema porodici upotrebene su varijable pomoću kojih se dobivaju informacije o materijalnoj pomoći porodici i o emocionalnom odnosu prema porodici.

Materijalno potpomaganje reflektira odnos maloljetnika prema porodici, jer ukoliko je taj odnos pozitivan, on će se rezultirati prije u materijalnoj pomoći, no u slučaju ukoliko on ne postoji. Isto tako ako je nakon tretmana maloljetnik poboljšao odnos prema porodici, to pokazuje da je došlo do pojačane emocionalne veze maloljetnika prema njegovoj primarnoj socijalnoj grupi, a što je i trebao biti jedan od indikatora uspjeha tretmana.

3.41 Relacije između sankcije i pomoći porodici

Materijalna pomoć porodici je jedan od indikatora uključivanja maloljetnika u primarnu grupu. Najveći broj maloljetnika, naravno niti ne može pomagati porodici bilo kakvim materijalnim iznosima (tablica 16). Određen relativno manji broj međutim može pomagati, ali to ne čini, a drugi pomažu povremeno, iako to mogu.

Među maloljetnicima koji ne mogu pomagati porodicu, relativno su najbrojniji oni kojima je izrečena sankcija maloljetničkog zatvora. Očito je, dakle, da se oni nisu ni uključili u onu vrstu profesionalne djelatnosti

koja im omogućuje privređivanje. Među maloljetnicima koji povremeno i stalno pomažu materijalno porodicu, opet je najmanje onih kojima je izrečena sankcija maloljetničkog zatvora, a među onima koji stalno pomažu porodicu, relativno je malo i onih kojima je izrečena sankcija upućivanja u odgojno-popravni dom ili odgojni zavod.

Ukoliko se materijalna pomoć porodici shvati kao indikator afektivne povezanosti maloljetnika s porodicom ili stupnja njegove integracije u porodicu, može se zaključiti da je takav stupanj integracije u primarnu grupu relativno slab kod maloljetnika kojima su izrečene teže sankcije.

3.42 Relacije između sankcija i odnos prema porodici

Odnos prema porodici jedan je od bitnih indikatora stupnja socijalizacije zbog toga što taj počinje integracijom u primarnu socijalnu grupu. Nakon završenog penalnog tretmana znatan je broj maloljetnika imao bolji odnos prema porodici negoli u vrijeme kada je počinio krivično djelo (tablica 17). Međutim, praktički jednak je broj zadržao isti odnos prema porodici, a taj je općenito bio slab, kao što je utvrđeno analizom socijalnih prilika maloljetnika u pretpenalnom razdoblju. Neznatan broj maloljetnika ima međutim nakon završene sankcije čak gori odnos prema porodici negoli je imao prije nje. Među njima prednjače ponovno maloljetnici kojima su izrečene teže institucijske sankcije. Među maloljetnicima koji su imali bolji odnos prema porodici nakon završene sankcije, najmanje je onih kojima je izrečen ukor ili prema kojima je postupak obustavljen. Moglo bi se na temelju toga pretpostaviti da slabo intenziviran penalni tretman ne pridonosi integraciji maloljetnika u primarnu grupu. Međutim, ovaj zaključak nije sasvim točan jer ni najintenzivniji penalni tretman koji se provodi u okviru maloljetničkog zat-

vora, ne dovodi do bitnog poboljšanja odnosa maloljetnika prema porodici. Naprotiv, među takvim je maloljetnicima najviše onih kod kojih je odnos prema porodici nakon završenog tretmana bio bitno gori nego prije njega. Izvaninstitucijske mjere, a osobito obje mjere pojačanog nadzora, bitno su popravile odnos maloljetnika prema porodici.

Okolnost da su teže institucijske mjere pogoršale odnos maloljetnika prema porodici s velikim stupnjem vjerojatnosti, može se pripisati činjenici njegove duge odsutnosti iz porodice, kao i činjenici što su poremećeni odnosi u porodici sami po sebi već bili jedan od značajnih kriterija za primjenu institucijskih odgojnih mjera.

S obzirom na takvo stanje, indikator socijalizacije izražen varijablom odnosa prema porodici pokazuje da je problematičan uspjeh tretmana maloljetnika kojima su izrečene institucionalne sankcije.

3.5 Relacije između sankcija i pripadnosti devijantnim grupama

Broj maloljetnika koji prije sankcije nije bio član devijantnih grupa, a to je postao tek nakon sankcije, sasvim je zanemarljiv (tablica 18). Naprotiv, izvanredno je velik broj maloljetnika bio član devijantnih grupa u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Među njima vrlo je veliki broj nakon sankcije prestao biti članom takvih grupa.

To bi nas moglo navesti na zaključak da je penalni tretman utjecao na maloljetnike u tom pravcu da nakon penalnog tretmana izbjegavaju devijantne grupe i da se počinju kretati u sredinama sa socijaliziranim ponašanjem. Ne treba, međutim, pri tome smetnuti s uma da su ti maloljetnici zbog duljeg boravka u zavodima i maloljetničkom zatvoru, zapravo, u znatnoj mjeri izgubili kontakt s devijantnim grupama u kojima su se kretali prije upućivanja u zavod ili zatvor; da

su maloljetnici iz tih grupa u međuvremenu prešli u druge devijantne grupe; ili da su, također, te grupe bile upućene u odgojne zavode, zatvore, ili otišle na odsluženje vojnog roka, ili osnovanjem porodice, odnosno na drugi način prestale kao takve cjeline egzistirati. Može biti da maloljetnik u relativno kratkom roku kušnje i provjere od 12—18 mjeseci nije još u relevantnoj mjeri ni našao kontakta s odgovarajućim drugim devijantnim grupama u koje bi se mogao integritati.

Napuštanje devijantnih grupa uzrokovale su osobito sankcije pojačanog nadzora kako roditelja tako i organa starateljstva. Sličan učinak imale su i sankcije upućivanja u odgojni zavod ili odgojno-popravni dom. Međutim, sankcija upućivanja u maloljetnički zatvor nije uzrokovala takav učinak, a vrlo je slab učinak imala i sankcija izricanja ukora. Izuzetno slab učinak međutim, imala je odluka javnog tužioca da se postupak obustavi.

Što se tiče odgojne mjere pojačanog nadzora organa starateljstva, to nas dobiveni rezultat ne začuđuje, jer je već u članu 75. KZ-a zakonodavac predvidio da tokom izvršenja odgojne mjere organ starateljstva vodi posebno brigu da maloljetnika izdvoji iz sredine koja na njega štetno utječe. Nesumnjivo je da i pojačani nadzor roditelja djeluje u istom pravcu, jer je opće poznato da roditelji posebno uzroke delinkventnog ponašanja svog djeteta žele opravdati njegovim kretanjem u devijantnim skupinama.

Što se tiče odgojno-popravnog doma efikasnost njihova učinka može se bolje razabrati usporedbom između broja maloljetnika koji je perzistirao u participaciji devijantnim grupama i onoga koji se nakon završene sankcije isključio iz tih grupa. Vidi se da se doduše relativno veliki broj maloljetnika nakon odgojnog i odgojno-popravnog doma isključuje iz devijantnih grupa, ali da je i relativno veliki broj ostao u tim grupama. Očito je,

dakle, da odgojni zavod i odgojno-popravni dom različito utječu na različite skupine maloljetnika, vjerojatno u ovisnosti o tome u kakvim će se prilikama ti maloljetnici naći nakon što izađu iz odgojne ustanove. Maloljetnički zatvor, međutim, ima općenito uzevši negativan efekt. Broj maloljetnika koji ostaju u devijantnim grupama, odnosno koji se uključuju u te devijantne grupe i nakon što izađu iz maloljetničkog zatvora, izvanredno je veliki, a relativno je mali broj onih koji se iz devijantnih grupa isključuju. To se vjerojatno može pripisati težim promjenama ličnosti maloljetnika i čvršćim ili intenzivnijim navikama koje ih usmjeravaju na delinkventnu aktivnost zbog čega traže i nalaze devijantne grupe u kojima tu aktivnost mogu provoditi.

Komparirajući stupanj relativne frekvencije maloljetnika prema pojedinim sankcijama, koji perzistentno pripadaju devijantnim grupama, s rangom težine sankcija, može se konstatirati da je odnos između te dvije varijable gotovo upravo proporcionalan ($Rho = .97$). Prema tome, pripadnost devijantnim grupama nakon sankcije je važan indikator socijalizacijske odnosno efikasnosti tretmana.

3.6 Pripadnost raznim organizacijama u postpenalnom periodu

Kao indikator resocijalizacije smatra se pripadnost makrosocijalnim grupacijama, tj. aktivno uključivanje u razne društveno-političke i sportske organizacije.

Pripadnost tim makrogrupama utječe na pojačanu društvenu ili sportsku aktivnost, i na taj se način pojedinac može usmjeriti na ponašanja koja su društveno prihvatljiva.

Da bi se moglo procijeniti sudjelovanje maloljetnika u postpenalnom razdoblju u društvenom angažmanu, posebno su promatrane varijable: pripadnost ispitanika raznim omladinskim organizacijama, pripadnost or-

ganizaciji SKJ, pripadnost društvenim organizacijama ili kulturno-umjetničkim društvima i pripadnost sportskim organizacijama.

Nije zanimljivo samo da se konstatira pripada li netko nekoj od navedenih makrosocijalnih grupacija, već su mnogo važnije relacije pripadnosti prije ili poslije sankcije, a pogotovo relacija s pojedinim sankcijama.

3.61 Relacije između sankcija i pripadnosti: pionirskoj, omladinskoj ili studentskoj organizaciji

Zaprepašujući je podatak da nakon završene sankcije izvanredno veliki postotak maloljetnika prestaje biti članom omladinskih organizacija (tablica 19). Taj je postotak značajno veći od postotka onih koji se u takve organizacije uključuju nakon završene sankcije.

Valja pri objašnjenju upravo konstatiranog fenomena imati na umu i činjenicu da se maloljetnici koji su pri izvršenju krivičnog djela ipak bili integrirani u omladinsku organizaciju, nalaze u situaciji da sud pozitivnije prognozira eventualnu buduću kriminalnu aktivnost takvih maloljetnika, što se, naravno, održava na izricanju lakših sankcija. Inače se, općenito, može konstatirati da znatan broj maloljetnika nije ni prije, a niti nakon sankcije bio uključen u omladinsku organizaciju, što samo potvrđuje već iskustvom poznatu činjenicu da maloljetnici devijantnog ponašanja redovito nisu uključeni u omladinske organizacije. Činjenica da se maloljetnici i nakon izdržavanja sankcije ne uključuju u omladinsku organizaciju, djelomično bi se mogla objasniti i nedovoljnom angažiranošću omladinskih organizacija da okupe maloljetnike na koje bi u svojoj organizaciji pozitivno utjecale i pružale im pomoć.

Među malim brojem maloljetnika koji su se tek nakon završene sankcije uključili u omladinske organizacije, prednjače oni koji su bili podvrgnuti

pojačanom nadzoru roditelja ili organa starateljstva. Manje su se, međutim, od ostalih uključivali u te organizacije oni kojima su bile izrečene teže institucijske sankcije. To se može objasniti već poznatom prirodom izvaninstitucijske sankcije. Naime, tokom izvršenja neke izvaninstitucijske sankcije, maloljetnik i dalje ostaje u sredini u kojoj je i do tada živio, pa se već tokom izvršenja odgojne mjere čine naponi i za njegovo integriranje u društvo koje bi na njega pozitivno utjecalo. Pri naporima usmjerenim na njegovo izdvajanje iz sredine koja na njega štetno utječe, naravno da znatno mjesto zauzimaju pokušaji njegova uključivanja u omladinsku organizaciju. Nakon izvršenja sankcije svakako da maloljetnici koji su tokom izvršenja sankcije uključeni u omladinsku organizaciju i dalje ostaju njeni članovi. Kod maloljetnika koji se nalaze u odgojnim zavodima ili maloljetničkom zatvoru, tokom izvršenja sankcije ne dolazi do procesa uključivanja u neku organizaciju, osim u onu koja je osnovana u samoj ustanovi, pa maloljetnici nakon izlaska iz zavoda ili maloljetničkog zatvora, na neki način i stigmatizirani tim svojim boravkom u tim ustanovama, ne nalaze pravi kontakt za uključivanje u omladinske organizacije.

3.62 Relacije između sankcija i pripadnosti SKJ u postpenalnom razdoblju

Budući da kontingencijska tablica 20 ne dostiže potrebnu statističku značajnost, a i premalen je apsolutni broj pripadnika SKJ, nije potrebno komentirati dobivene pokazatelje.

3.63 Relacije između sankcija i pripadnosti društvenim organizacijama ili kulturno-umjetničkim društvima

Racionala za upotrebu te varijable kod procjene socijalne integracije je ista kao i kod varijable pripadnosti

omladinskim organizacijama. Zato se vjerojatno slično ponaša i varijabla pripadnosti društvenim organizacijama ili kulturno-umjetničkim društvima. Najveći broj maloljetnika nije ni prije ni poslije sankcije bio član takvih organizacija ili društava (tablica 21). Među onima koji su bili članovi takvih organizacija relativno je više onih kojima je sankcija obustavljena, a znatno manje onih kojima su izrečene teže sankcije, posebno institucijskog tipa. Relativno je malo maloljetnika nakon završene sankcije uključeno u društvene organizacije ili kulturno-umjetnička društva. Među onima koji su se uključili, nešto je više onih kojima je izrečen ukor ili lakše sankcije.

Negativistički odnos delinkventne omladine prema kulturno-umjetničkim društvima i sličnim organizacijama upravo je i rezultat njihova asocijalnog i devijantnog ponašanja. Riječ je o maloljetnicima koji svoju afirmaciju upravo traže u sredinama koje su po svojoj strukturi i po svom modelu ponašanja suprotne onima koji tvore kulturna društva i društvene organizacije.

3.64 Relacija između sankcija i pripadnosti sportskim organizacijama

Općenito je poznata činjenica da je sportska aktivnost kanal kroz koji se mogu abreagirati one tendence ličnosti koje pod drugim uvjetima mogu dovesti do delinkventne aktivnosti. Zbog toga je pripadnost sportskim organizacijama jedan od bitnih indikatora resocijalizacije. Na žalost penalni tretman u cjelini imao je u tom pogledu vrlo slabih učinaka. Čak je i veći broj maloljetnika nakon završenoga penalnog tretmana napustio sportske organizacije kojih je bio član u vrijeme vršenja krivičnog djela zbog kojega mu je izrečena sankcija, nego što se nakon završene sankcije uključio u neku sportsku organizaciju. Općenito, više od tri četvrtine maloljetnika nije nikada bio član sportskih organizaci-

ja. Među maloljetnicima koji su se uključili u sportske organizacije nakon završene sankcije, bilo je nešto manje onih kojima su izrečene teže institucijske sankcije, a osjetljivo više onih kojima su izrečeni ukori, disciplinski centar i pojačani nadzor roditelja. Međutim, među maloljetnicima koji su prestali biti članovi sportskih organizacija, nakon što im je sankcija završena, bilo je relativno mnogo onih kojima je izrečen ukor ili pojačani nadzor organa starateljstva. Takvih je bilo relativno više i među onima koji su izašli iz maloljetničkog zatvora. Očito je, dakle, da formiranje navika koje određuje bavljenje sportom, nije bilo efikasno u toku penalnog tretmana, a niti su u postpenalnom razdoblju sportske organizacije prihvaćale takve maloljetnike, niti su ih organi starateljstva upućivali da se u takve organizacije uključe. To može imati vrlo znatne negativne učinke na cijeli proces resocijalizacije, s obzirom na to da za sada nije poznata aktivnost koja bi bila kongruentnija s potencijalnim patogenim karakteristikama od sportske aktivnosti.

4. SAŽETAK

- (1) Na uzorku od 567 maloljetnika promatrana je u postpenalnom razdoblju efikasnost izrečenih sankcija ili tretmana na temelju sudskih sankcija pomoću posebno konstruiranog instrumenta za procjenu indikatora resocijalizacije (VE);
- (2) Vremensko razdoblje postpenalnog praćenja bilo je zbog objektivnih razloga ograničeno na 12—18 mjeseci, odnosno ukoliko je maloljetnik recidivirao, prestalo je praćenje i prije;
- (3) Uspoređivane su sankcije i pojedinačni indikatori resocijalizacije na temelju kontingencijskih tablica. Znači usporedbe su vršene na deskriptivnoj razini;
- (4) Na temelju dobivenih rezultata konstatirano je:

- a) kad je teža sankcija bila izrečena, odnosno kad je bila potrebna jača društvena intervencija, maloljetnici su u postpenalnom razdoblju više recidivirali;
- b) prvi su recidivi bili najčešći u vezi s čl. 249, 254. a i 250. KZ-a, a kod multirecidivizma najviše ih je bilo iz čl. 254. a i 250. KZ-a;
- c) opća je tendencija da zastupljenost indikatora sociopatskog ponašanja u postpenalnom razdoblju slijedi težinu sankcija;
- d) najmanje poboljšanje u postpenalnom razdoblju bilo je u institucijskim sankcijama kod alkoholizma, drskog ponašanja i kocke. Izvjesno poboljšanje kod sankcija očitovalo se u smanjenju tapkarenja, skitnje i besposličenja.

Kod izvaninstitucijskih sankcija u postpenalnom razdoblju najmanje je poboljšanje bilo kod alkoholizma a najviše kod skitnje, besposličenja i drskog ponašanja. Izvjesno je poboljšanje bilo kod kocke i tapkarenja.

Nakon obustave postupka najmanje je poboljšanje u postpenalnom razdoblju bilo kod alkoholizma, kocke i besposličenja, a kod ostalih indikatora sociopatskog ponašanja postoji mnogo veće poboljšanje;

- e) na temelju podataka u varijabla koje pripadaju u područje zaposlenja, može se konstatirati da one pokazuju slične tendencije, tj. da su kod institucijskih sankcija u postpenalnom razdoblju maloljetnici manje zaposleni, manje su zadovoljni radom i pokazuju manji uspjeh, no što je to kod izvaninstitucijskih sankcija ili kod obustave postupka.

Varijabla uspjeha na radnom je mjestu najprediktivnija;

f) varijable koje su trebale opisati opći odnos prema porodici, ne pripadaju istom sistemu.

Nema ujednačenih rezultata kod onih koji su bili pod izvan-institucijskim tretmanom kod varijable materijalnog pomaganja porodice, a niti kod varijable odnosa prema porodici, premda je opća tendencija da je lošiji opći odnos prema porodici nakon institucijskih sankcija;

g) konstantno pripadanje devijantnim grupama je gotovo proporcionalno težini sankcije;

h) kod varijabli koje pripadaju u skupinu pripadnosti raznim organizacijama osobito dolazi do izražaja pomanjkanje aktivnosti maloljetnika nakon penalnog tretmana. Opća je ten-

dencija da se manje maloljetnika uključuje u društvene i sportske organizacije nakon tretmana, no što je to bio slučaj u vrijeme kriminalne aktivnosti.

(5) Na temelju svih tih rezultata može se zaključiti da u postpenalnom razdoblju varijable recidivizma, sociopatskog ponašanja, odnos prema radu, pripadnosti devijantnim grupama, odnosa prema porodici i makrosocijalnim grupama slijede uglavnom neke više, a neke manje težinu izrečene sankcije, odnosno intenzitet društvenog angažmana izraženog pomoću tretmana. Zato je učinak uobičajenog tretmana, a posebice institucijskog problematičan, pogotovo ukoliko ga promatramo kroz socijalnu integraciju maloljetnika nakon izdržane sankcije.

Tablica 2

		RECIDIVIZAM							
		0		1	F(I)				
		NIJE		JE	P(I)				
0		85	15	100					
Obustava		14,99	2,65	17,64					
postupka		18,32	14,56						
		85,00	15,00						
		81,83	18,17						
		121	7	128					
1		21,34	1,23	22,57					
UKOR		26,08	6,80						
		94,53	5,47						
		104,75	23,25						
2		25	4	29					
Disciplinski		4,41	0,71	5,11					
centar		5,39	3,88	5,11					
DC		86,21	13,79						
		23,73	5,27						
3		50	5	55					
Pojačani nadzor		8,82	0,88	9,70					
roditelja		10,78	4,85						
PNR		90,91	9,09						
		45,01	9,99						
4		67	12	79					
Pojačani nadzor		11,82	2,12	13,93					
organa starateljstva		14,44	11,65						
PNOS		84,81	15,19						
		64,65	14,35						
5		34	9	43					
Odgojni		6,00	1,59	7,58					
zavod		7,33	8,74						
OZ		79,09	20,93						
		35,19	8,81						
6		56	29	85					
Odgojno poravni		9,86	5,11	14,99					
dom		12,07	28,16						
OPD		65,88	34,12						
		69,56	15,44						
7		26	22	48					
Maloljetnički		4,59	3,88	8,47					
zatvor		5,60	21,36						
MZ		54,17	45,83						
		39,28	8,72						
F(J)		464	103	567					
P(J)		81,83	18,17						
H(I)	2.86	GARNER	PEARSON	GOODMAN	χ^2	57.93			
H(J)	.68				DF	7			
H(I,J)	3.48	R(I/J)	.16	Q(I/J)	.22	λ (I/J)	.05	P	.00
H(I/J)	2.79	R(J/I)	.32	Q(J/I)	.44	λ (J/I)	.00	C	.30
H(J/I)	.61	R(I,J)	.61	Q(I,J)	.33	λ	.04	R	.32

ALKOHOLIZAM

Tablica 4

	1 NE DA	2 DA DA	3 NE NE	4 DA NE	F(I) P(I)				
0	2	4	92	2	100				
Obustava	0,35	0,71	16,23	0,35	17,64				
	9,52	9,76	19,37	6,67					
	2,00	4,00	92,00	2,00					
	3,70	7,23	83,77	5,29					
1	3	4	120	1	128				
UKOR	0,53	0,71	21,16	0,18	22,57				
	14,29	9,76	25,26	3,33					
	2,34	3,13	93,75	0,78					
	4,74	9,26	107,23	6,77					
2	0	3	24	2	29				
DC	0,00	0,53	4,23	0,35	5,11				
	0,00	7,32	5,05	6,67					
	0,00	10,34	82,76	6,90					
	1,07	2,10	24,29	1,53					
3	0	1	52	2	55				
PNR	0,00	0,18	9,17	0,35	9,70				
	0,00	2,44	10,95	6,67					
	0,00	1,82	94,55	3,64					
	2,04	3,98	46,08	2,91					
4	2	4	67	6	79				
PNOS	0,35	0,71	11,82	1,06	13,93				
	9,52	9,76	14,11	20,00					
	2,53	5,06	84,81	7,59					
	2,93	5,71	66,18	4,18					
5	2	7	33	1	43				
OZ	0,35	1,23	5,82	0,18	7,58				
	9,52	17,07	6,95	3,33					
	4,65	16,28	76,74	2,33					
	1,59	3,11	36,02	2,28					
6	6	8	60	11	85				
OPD	1,06	1,41	10,58	1,94	14,99				
	28,57	19,51	12,63	36,67					
	7,06	9,41	70,59	12,94					
	3,15	6,15	71,21	4,50					
7	6	10	27	5	48				
MZ	1,06	1,76	4,76	0,88	8,47				
	28,57	24,39	5,68	16,67					
	12,50	20,83	56,25	10,42					
	1,78	3,47	40,21	2,54					
F(J)	21	41	475	30	567				
P(J)	3,70	7,23	83,77	5,29					
H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN		x ²	72.96
H(J)	.89							DF	21
H(I,J)	3.66	R(I/J)	.18	Q(I/J)	.25	λ(I/J)	.04	P	.00
H(I/J)	2.77	R(J/I)	.32	Q(J/I)	.43	λ(J/I)	.00	C	.34
H(J/I)	.80	R(I,J)	.32	Q(I,J)	.34	λ	.04	R	.21

SKITNJJA

Tablica 5

		1 NE DA	2 DA DA	3 NE NE	4 DA NE	F(I) P(I)			
0	Obustava	1 0,18 25,00 1,00 ,71	7 1,23 8,14 7,00 15,17	82 14,46 26,03 82,00 55,56	10 1,76 6,17 10,00 28,57	100 17,64			
1	UKOR	1 0,18 25,00 0,78 ,90	5 0,88 5,81 3,91 19,41	111 19,58 35,24 86,72 71,11	11 1,94 6,79 8,59 36,57	128 22,57			
2	DC	0 0,00 0,00 0,00 ,20	2 0,35 2,33 6,90 4,40	19 3,35 6,03 65,52 16,11	8 1,41 4,94 27,59 8,29	29 5,11			
3	PNR	0 0,00 0,00 0,00 ,39	4 0,71 4,65 7,27 8,34	40 7,05 12,70 72,73 30,56	11 1,94 6,79 20,00 15,71	55 9,70			
4	PNOS	0 0,00 0,00 0,00 ,56	10 1,76 11,63 12,66 11,98	37 6,53 11,75 46,84 43,89	32 5,64 19,75 40,51 22,57	79 13,93			
5	OZ	0 0,00 0,00 0,00 ,30	11 1,94 12,79 25,58 6,52	5 0,88 1,59 11,63 23,89	27 4,76 16,67 62,79 12,29	43 7,58			
6	OPD	1 0,18 25,00 1,18 ,60	26 4,59 30,23 30,54 12,89	13 2,29 4,13 15,29 47,22	45 7,94 27,78 52,94 24,29	85 14,99			
7	MZ	1 0,18 25,00 2,08 ,34	21 3,70 24,42 43,75 7,28	8 1,41 2,54 16,67 26,67	18 3,17 11,11 37,50 13,71	48 8,47			
F(J) P(J)		4 0,71	86 15,17	315 55,56	162 28,57	567			
H(I)	2.86	GARNER	PEARSON	GOODMAN	χ^2	225.48			
H(J)	1.45				DF	13			
H(I,J)	4.00	R(I/J)	.33	Q(I/J)	.45	$\lambda(I/J)$.13	P	.00
H(I/J)	2.55	R(J/I)	.46	Q(J/I)	.62	$\lambda(J/I)$.27	C	.53
H(J/J)	1.14	R(I,J)	.46	Q(I,J)	.53	λ	.18	R	.36

PROSJACENJE

	1		2		3		F(I)
	DA	DA	NE	NE	DA	NE	P(I)
0	0		100		0		100
Obustava	0,00		17,64		0,00		17,64
	0,00		18,12		0,00		
	0,00		100,00		0,00		
	,88		97,35		1,76		
1	1		126		1		128
UKOR	0,18		22,22		0,18		22,57
	20,00		22,83		10,00		
	0,78		98,44		0,78		
	1,13		124,61		2,26		
2	0		28		1		29
DC	0,00		4,94		0,18		5,11
	0,00		5,07		10,00		
	0,00		96,55		3,45		
	,26		28,23		,51		
3	1		54		0		55
PNR	0,18		9,52		0,00		9,70
	20,00		9,78		0,00		
	1,82		98,18		0,00		
	,48		53,54		,97		
4	0		79		0		79
PNOS	0,00		13,93		0,00		13,93
	0,00		14,31		0,00		
	0,00		100,00		0,00		
	,70		76,91		1,39		
5	0		41		2		43
OZ	0,00		7,23		0,35		7,58
	0,00		7,43		20,00		
	0,00		95,35		4,65		
	,38		41,86		,76		
6	1		79		5		85
OPD	0,18		13,93		0,88		14,99
	20,00		14,31		50,00		
	1,18		92,94		5,88		
	,75		82,75		1,50		
7	2		45		1		48
MZ	0,35		7,94		0,18		8,47
	40,00		8,15		10,00		
	4,17		93,75		2,08		
	,42		46,73		,85		
F(J)	5		552		10		567
P(J)	0,88		97,35		1,76		

H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN	χ^2	12.45	
H(J)	.20						DF	3	
H(I,J)	3.03	R(I/J)	.10	Q(I/J)	.15	$\lambda(I/J)$.01	P	.01
H(I/J)	2.83	R(J/I)	.39	Q(J/I)	.53	$\lambda(J/I)$.00	C	.15
H(J/I)	.17	R(I,J)	.39	Q(I,J)	.34	λ	.01	R	.10

Tablica 8

		KOCKANJE							
		1	2	3	4	F(I)			
		NE DA	DA DA	NE NE	DA NE	P(I)			
0		1	2	96	1	100			
Obustava		0,18	0,35	16,93	0,18	17,64			
		20,00	5,13	20,43	1,89				
		1,00	2,00	96,00	1,00				
		,88	6,88	82,89	9,35				
1		1	124	2	128				
UKOR		0,18	0,18	21,87	0,35	22,56			
		20,00	2,56	26,38	3,77				
		0,78	0,78	96,88	1,56				
		1,13	8,80	106,10	11,96				
2		1	24	3	29				
DC		0,18	0,18	4,23	0,53	5,11			
		20,00	2,56	5,11	5,66				
		3,45	3,45	82,76	10,34				
		,26	1,99	24,04	2,71				
3		1	50	4	55				
PNR		0,00	0,18	8,82	0,71	9,70			
		0,00	2,56	10,64	7,55				
		0,00	1,82	90,91	7,27				
		,48	3,78	45,59	5,14				
4		4	66	9	79				
PNOS		0,00	0,71	11,64	1,59	13,93			
		0,00	10,26	14,04	16,98				
		0,00	5,06	83,54	11,39				
		,70	5,43	65,48	7,38				
5		5	30	8	43				
OZ		0,00	0,88	5,29	1,41	7,58			
		0,00	12,82	6,38	15,09				
		0,00	11,63	69,77	18,60				
		,38	2,96	35,64	4,02				
6		14	51	19	85				
OPD		0,18	2,47	8,99	3,35	14,99			
		20,00	35,90	10,85	35,85				
		1,18	16,47	60,00	22,35				
		,75	5,85	70,46	7,95				
7		11	29	7	48				
MZ		0,18	1,94	5,11	1,23	8,47			
		20,00	28,21	6,17	13,21				
		2,08	22,92	60,42	14,50				
		,42	3,30	39,79	4,49				
F(J)		5	39	470	53	567			
P(J)		0,88	6,88	82,89	9,35				
H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN		x ²	95.88
H(J)	.87							DF	14
H(I,J)	3.60	R(I/J)	.21	Q(I/J)	.30	$\lambda(I/J)$.07	P	.00
H(I/J)	2.73	R(J/I)	.39	Q(J/I)	.52	$\lambda(J/I)$.00	C	.38
H(J/I)	.74	R(I,J)	.39	Q(I/J)	.41	λ	.06	R	.24

Tablica 8

TAPKARENJE

	1		2		3		F(I)
	DA	DA	NE	NE	DA	NE	P(I)
0 Obustava	0		99		1		100
	0,00		17,46		0,18		17,64
	0,00		19,96		1,79		
	0,00		99,00		1,00		
	2,65		87,48		9,88		
1 UKOR	0		127		1		128
	0,00		22,40		0,18		22,57
	0,00		25,60		1,79		
	0,00		99,22		0,78		
	3,39		111,97		12,64		
2 DC	1		28		0		29
	0,18		4,94		0,00		5,11
	6,67		5,65		0,00		
	3,45		96,55		0,00		
	,77		25,37		2,86		
3 PNR	0		54		1		79
	0,00		9,52		0,18		9,70
	0,00		10,89		1,79		
	0,00		98,18		1,82		
	1,45		48,11		5,43		
4 PNOS	3		70		6		79
	0,53		12,35		1,06		13,93
	20,00		14,11		10,71		
	3,80		88,61		7,59		
	2,09		69,11		7,80		
5 OZ	2		29		12		43
	0,35		5,11		2,12		7,58
	13,33		5,85		21,43		
	4,65		67,44		27,91		
	1,14		37,62		4,25		
6 OPD	5		56		24		85
	0,88		9,88		4,23		14,99
	33,33		11,29		42,86		
	5,88		65,88		28,24		
	2,25		74,36		8,40		
7 MZ	4		33		11		48
	0,71		5,82		1,94		8,47
	26,67		6,65		19,64		
	8,33		68,75		22,92		
	1,27		41,99		4,74		
F(J)	15		496		56		567
P(J)	2,65		87,48		9,88		

H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN	χ^2	107.76
H(J)	.64						DF	13
H(I,J)	3.36	R(I/J)	.22	Q(I/J)	.31	$\lambda(I/J)$	P	.00
H(I/J)	2.72	R(J/I)	.48	Q(J/I)	.63	$\lambda(J/I)$	C	.40
H(J/I)	.49	R(I,J)	.48	Q(I,J)	.47	λ	R	.31

BESPOSLIČARENJE

		1	2	3	4	F(I)		
		NE DA	DA DA	NE NE	DA NE	P(I)		
0		3	7	81	9	100		
Obustava		0,53	1,23	14,29	1,59	17,64		
		13,64	8,75	24,47	6,72			
		3,00	7,00	81,00	9,00			
		3,88	14,11	58,38	23,63			
1		8	7	105	8	128		
UKOR		1,14	1,23	18,52	1,41	22,57		
		36,36	8,75	31,72	5,97			
		6,25	5,47	82,03	6,25			
		4,97	18,06	74,72	30,25			
2		0	3	19	7	29		
DC		0,00	0,53	3,35	1,23	5,11		
		0,00	3,75	5,74	5,22			
		0,00	10,34	65,52	24,14			
		1,13	4,09	16,93	6,85			
3		2	4	40	9	55		
PNR		0,35	0,71	7,05	1,59	9,70		
		9,09	5,00	12,08	6,72			
		3,64	7,27	72,73	16,36			
		2,13	7,76	32,11	12,99			
4		0	6	49	24	79		
PNOS		0,00	1,06	8,64	4,23	13,93		
		0,00	7,50	14,80	17,91			
		0,00	7,59	62,03	30,38			
		3,07	11,15	46,12	18,67			
5		1	5	15	22	43		
OZ		0,18	0,88	2,65	3,88	7,58		
		4,55	6,25	4,53	16,42			
		2,33	11,63	34,88	51,16			
		1,67	6,07	25,10	10,16			
6		2	34	12	37	85		
OPD		0,35	6,00	2,12	6,53	14,99		
		9,09	42,50	3,63	27,61			
		2,35	40,00	14,12	43,53			
		3,30	11,99	49,62	20,09			
7		6	14	10	18	48		
MZ		1,06	2,47	1,76	3,17	8,47		
		27,27	17,50	3,02	13,43			
		12,50	29,17	20,83	37,50			
		1,86	6,77	28,02	11,34			
F(J)		22	80	331	134	567		
P(J)		3,88	14,11	58,38	23,63			
H(I)	2.86	GARNER	PEARSON	GOODMAN	χ^2	207.05		
H(J)	1.53				DF	21		
H(I,J)	4.12	R(I/J)	.31	Q(I/J)	.43	$\lambda(I/J)$.13	.00
H(I/J)	2.59	R(J/I)	.42	Q(J/I)	.57	$\lambda(J/I)$.17	.52
H(J/I)	1.25	R(I,J)	.42	Q(I,J)	.42	λ	.14	.35

Tablica 10

DRSKO PONAŠANJE

		1	2	3	4	F(I)			
		NE DA	DA DA	NE NE	DA NE	P(I)			
0		2	3	88	7	100			
Obustava		0,35	0,53	15,52	1,23	17,64			
		33,33	5,88	20,28	9,21				
		2,00	3,00	88,00	7,00				
		1,06	8,99	76,54	13,40				
		0	3	122	3				
1 UKOR		0,00	0,53	21,52	0,53	128			
		0,00	5,88	28,11	3,95	22,57			
		0,00	2,34	95,31	2,34				
		1,35	11,51	97,98	17,16				
		0	2	20	7	29			
2 DC		0,00	0,35	3,53	1,23	5,11			
		0,00	3,92	4,61	9,21				
		0,00	6,90	68,97	24,14				
		,31	2,61	22,20	2,89				
		0	1	47	7	55			
3 PNR		0,00	0,18	8,29	1,23	9,70			
		0,00	1,96	10,83	9,21				
		0,00	1,82	85,45	12,73				
		,58	4,95	42,10	7,37				
		0	5	64	10	79			
4 PNOS		0,00	0,88	11,29	1,76	13,93			
		0,00	9,80	14,75	13,16				
		0,00	6,33	81,01	12,66				
		,84	7,11	60,47	10,59				
		2	4	31	6	43			
5 OD		0,35	0,71	5,47	1,06	7,58			
		33,33	7,84	7,14	7,89				
		4,65	9,30	72,09	13,95				
		,45	3,87	32,91	5,76				
		0	14	47	24	85			
6 OPD		0,00	2,47	8,29	4,23	14,99			
		0,00	27,45	10,83	31,58				
		0,00	16,47	55,29	28,24				
		,90	7,65	65,06	11,39				
		2	19	15	12	48			
7 MZ		0,35	3,35	2,65	2,12	8,47			
		33,33	37,25	3,46	15,79				
		4,17	39,58	31,25	25,00				
		,51	4,32	36,74	6,43				
		6	51	434	76	567			
F(J)		1,06	8,99	76,54	13,40				
P(J)									
H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN		x ²	134.27
H(J)	1.07							DF	15
H(I,J)	3.76	R(I/J)	.24	Q(I/J)	.34	λ(I/J)	.09	P	.00
H(I/J)	2.69	R(J/I)	.40	Q(J/I)	.54	λ(J/I)	.03	C	.44
H(J/I)	.90	R(I,J)	.40	Q(I,J)	.44	λ	.08	R	.28

UREDNOST I ČISTOĆA

		1	2	F(I)				
		NE	DA	P(I)				
0	Obustava	7	93	100				
		1,24	16,43	17,67				
		12,50	18,24					
		7,00	93,00					
		9,89	90,11					
1	UKOR	10	118	128				
		1,77	20,85	22,61				
		17,86	23,14					
		7,81	92,19					
		12,66	115,34					
2	DC	5	24	29				
		0,88	4,24	5,12				
		8,93	4,71					
		17,24	82,76					
		2,87	26,13					
3	PNR	4	51	55				
		0,71	9,01	9,72				
		7,14	10,00					
		7,27	92,73					
		5,44	49,56					
4	PNOS	6	73	79				
		1,06	12,90	13,96				
		10,71	14,31					
		7,59	92,41					
		7,82	71,18					
5	OZ	3	40	43				
		0,53	7,07	7,60				
		5,36	7,84					
		6,98	93,02					
		4,25	38,75					
6	OPD	13	72	85				
		2,30	12,72	15,02				
		23,21	14,12					
		15,29	84,71					
		8,41	76,59					
7	MZ	8	39	47				
		1,41	6,89	8,30				
		14,29	7,65					
		17,02	82,98					
		4,65	42,35					
F(J)		56	510	566				
P(J)		9,89	90,11					
H(I)	2.86	GARNER	PEARSON	GOODMAN	x ²	10.08		
H(J)	.47				DF	7		
H(I,J)	3.31	R(I/J)	Q(I/J)	.09	λ(I/J)	.01	P	.18
H(I/J)	2.85	R(J/I)	Q(J/I)	.22	λ(J/I)	.00	C	.13
H(J/I)	.45	R(I,J)	Q(I,J)	.16	λ	.01	R	.13

DUGA KOSA

		1 NE	2 DA	F(I) P(I)					
0	Obustava	86 15,17 18,57 86,00 81,66	14 2,47 13,46 14,00 18,34	100 17,64					
1	UKOR	106 18,69 22,89 82,81 104,52	22 3,88 21,15 17,19 23,48	128 22,57					
2	DC	23 4,06 4,97 79,31 23,68	6 1,06 5,77 20,69 5,32	29 5,11					
3	PNR	39 6,88 8,42 70,91 44,91	16 2,82 15,38 29,09 10,09	55 9,70					
4	PNOS	67 11,82 14,47 84,81 64,51	12 2,12 11,54 15,19 14,49	79 13,93					
5	OZ	34 6,00 7,34 79,07 35,11	9 1,59 8,65 20,93 7,89	43 7,58					
6	OPD	71 12,52 15,33 83,53 69,41	14 2,47 13,46 16,47 15,59	85 14,99					
7	MZ	37 6,53 7,99 77,08 39,20	11 1,94 10,58 22,92 8,80	48 8,47					
F(J) P(J)		463 81,66	104 18,34	567					
H(J)	2.86	PEARSON			x ²	7.31			
H(J)	.69				DF	7			
H(I,J)	3.54	R(I/J)	.06	Q(I/J)	.07	λ(I/J)	.00	P	.40
H(I/J)	2.85	R(J/I)	.11	Q(J/I)	.16	λ(J/I)	.00	C	.11
H(J/I)	.68	R(I,J)	.11	Q(I,J)	.12	λ	.00	R	.11

ZAPOSLENJE ILI SKOLOVANJE

	1 NE	2 12 M	3 6-12 M	4 6 M	F(I) P(I)				
0	25	7	4	64	100				
Obustava	4,41	1,23	0,71	11,29	17,64				
	14,04	17,50	15,38	19,81					
	25,00	7,00	4,00	64,00					
	31,39	7,05	4,59	56,97					
1	19	9	4	96	128				
UKOR	3,35	1,59	0,71	16,93	22,57				
	10,67	22,50	15,38	29,72					
	14,84	7,03	3,13	75,00					
	40,18	9,03	5,87	72,92					
2	7	0	2	20	29				
DC	1,23	0,00	0,35	3,53	5,11				
	3,93	0,00	7,69	6,19					
	24,14	0,00	6,90	68,97					
	9,10	2,05	1,33	16,52					
3	11	4	6	34	55				
PNR	1,94	0,71	1,06	6,00	9,70				
	6,18	10,00	23,08	10,53					
	20,00	7,27	10,91	61,82					
	17,27	3,88	2,52	31,33					
4	29	6	5	39	79				
PNOS	5,11	1,06	0,88	6,88	13,93				
	16,29	15,00	19,23	12,07					
	36,71	7,59	6,33	49,37					
	24,80	5,57	3,62	45,00					
5	15	4	0	24	43				
OZ	2,65	0,71	0,00	4,23	7,58				
	8,43	10,00	0,00	7,43					
	34,88	9,30	0,00	55,81					
	13,50	3,03	1,97	24,50					
6	46	9	4	26	85				
OPD	8,11	1,59	0,71	4,59	14,99				
	25,84	22,50	15,38	8,05					
	54,12	10,59	4,71	30,59					
	26,68	5,99	3,90	48,42					
7	26	1	1	20	48				
MZ	4,59	0,18	0,18	3,53	8,47				
	14,61	2,50	3,85	6,19					
	54,17	2,08	2,08	41,67					
	15,07	3,39	2,20	27,34					
F(J) P(J)	178 31,39	40 7,05	26 4,59	323 56,97	567				
H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN		x ²	74.85
H(J)	1.46							DF	21
H(I,J)	4.22	R(I/J)	.19	Q(I/J)	.26	λ(I/J)	.07	P	.00
H(I/J)	2.76	R(J/I)	.26	Q(J/I)	.36	λ(J/I)	.11	C	.34
H(J/I)	1.36	R(I,J)	.26	Q(I,J)	.31	λ	.08	R	.21

Tablica 14

ZADOVOLJSTVO SA ZAPOSLENJEM

	1 NE	2 NEZAD	3 DONZAD	4 ZAD	5 VZAD	F(I) P(I)			
0	17	5	10	55	13	100			
Obustava	3,00	0,88	1,76	9,70	2,29	17,64			
	13,28	13,89	13,33	19,50	28,26				
	17,00	5,00	10,00	55,00	13,00				
	22,57	6,35	13,23	49,74	8,11				
1	16	7	15	77	13	128			
UKOR	2,82	1,23	2,65	13,58	2,29	22,57			
	12,50	5,47	11,72	60,16	10,16				
	12,50	5,47	11,72	60,16	28,26				
	28,90	8,13	16,93	63,66	10,38				
2	5	2	6	15	1	5,11			
DC	0,88	0,35	1,06	2,65	0,18	5,11			
	3,91	5,56	8,00	5,32	2,17				
	17,24	6,90	20,69	51,72	3,45				
	6,55	1,84	3,84	14,42	2,35				
3	9	0	5	34	7	55			
PNR	1,59	0,00	0,88	6,00	1,23	9,70			
	7,03	0,00	6,67	12,06	15,22				
	16,36	0,00	9,09	61,82	12,73				
	12,42	3,49	7,28	27,35	4,46				
4	10	9	11	42	7	79			
PNOS	1,76	1,59	1,94	7,41	1,23	13,93			
	7,81	25,00	14,67	14,89	15,22				
	12,66	11,39	13,92	53,16	8,86				
	17,83	5,02	10,45	39,29	6,41				
5	10	4	9	17	3	43			
OZ	1,76	0,71	1,59	3,00	0,53	7,58			
	7,81	11,11	12,00	6,03	6,52				
	23,26	9,30	20,93	39,53	6,98				
	9,71	2,73	5,69	21,39	3,49				
6	38	5	13	27	2	85			
OPD	6,70	0,88	2,29	4,76	0,35	14,99			
	29,69	13,89	17,33	9,57	4,35				
	44,71	5,88	15,29	31,76	2,35				
	19,19	5,40	11,24	42,28	6,90				
7	23	4	6	15	0	48			
MZ	4,06	0,71	1,06	2,65	0,00	8,47			
	17,97	11,11	8,00	5,32	0,00				
	47,92	8,13	12,50	31,25	0,00				
	10,84	3,05	6,35	23,87	3,89				
F(J)	128	36	75	282	46	567			
P(J)	22,57	6,35	13,23	49,74	8,11				
H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN	χ^2	85.42	
H(J)	1.92						DF	28	
H(I,J)	4.67	R(I/J)	.20	Q(I/J)	.28	λ (I/J)	.05	P	.00
H(I/J)	2.75	R(J/I)	.24	Q(J/I)	.34	λ (J/I)	.07	C	.36
H(J/I)	1.81	R(I,J)	.24	Q(I,J)	.31	λ	.06	R	.19

Tablica 15

USPJEH NA RADNOM MJESTU ILI ŠKOLOVANJU

	1 NE	2 LOS	3 OSRED	4 DOBAR	F(I) P(I)				
0	17	4	19	60	100				
Obustava	3,00	0,71	3,35	10,58	17,64				
	12,59	15,38	14,62	21,74					
	17,00	4,00	19,00	60,00					
	23,81	4,59	22,93	48,68					
1	14	7	33	74	128				
UKOR	2,47	1,23	5,82	13,05	22,57				
	10,37	26,92	25,38	26,81					
	10,94	5,47	25,78	57,81					
	30,48	5,87	29,35	62,31					
2	5	1	12	11	29				
DC	0,88	0,18	2,12	1,94	5,11				
	3,70	3,85	9,23	3,99					
	17,24	3,45	41,38	37,93					
	6,90	1,33	6,65	14,12					
3	8	2	6	39	55				
PNR	1,41	0,35	1,06	6,88	9,70				
	5,93	7,69	4,62	14,13					
	14,55	3,64	10,91	70,91					
	13,10	2,52	12,61	26,77					
4	14	3	21	41	79				
PNOS	2,47	0,53	3,70	7,23	13,93				
	10,37	11,54	16,15	14,86					
	17,72	3,80	26,58	51,90					
	18,81	3,62	18,11	38,45					
5	10	4	17	12	43				
OZ	1,76	0,71	3,00	2,12	7,58				
	7,41	15,38	13,08	4,35					
	23,26	9,30	39,53	27,91					
	10,24	1,97	9,86	20,93					
6	42	1	16	26	85				
OPD	7,41	0,18	2,82	4,59					
	31,11	3,85	12,31	9,42					
	49,41	1,18	18,82	30,59					
	20,24	3,90	19,49	41,38					
7	25	4	6	13	48				
MZ	4,41	0,71	1,06	2,29	8,47				
	18,52	15,38	4,62	4,71					
	52,08	8,33	12,50	27,08					
	11,43	2,20	11,01	23,37					
F(J) P(J)	135 23,81	26 4,59	130 22,93	276 48,68	567				
H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN		x ²	103.24
H(J)	1.69							DF	21
H(I,J)	4.43	R(I/J)	.21	Q(I/J)	.29	λ(I/J)	.06	P	.00
H(I/J)	2.74	R(J/I)	.27	Q(J/I)	.38	λ(J/I)	.12	C	.39
H(J/I)	1.57	R(I,J)	.27	Q(I,J)	.33	λ	.08	R	.25

Tablica 16

MATERIJALNA POMOĆ PORODICI

	1	2	3	4	F(I)	P(I)			
	MOZENE	NEMOZE	POVREM	STALNO					
0	3	53	12	32	100				
Obustava	0,53	9,35	2,12	5,64	17,64				
	13,64	16,88	14,46	21,62					
	3,00	53,00	12,00	32,00					
	3,88	55,38	14,64	26,10					
1	0	74	17	37	128				
UKOR	0,00	13,05	3,00	6,53	22,57				
	0,00	23,57	20,48	25,00					
	0,00	57,81	13,28	28,91					
	4,97	70,89	18,74	33,41					
2	0	17	1	11	29				
DC	0,00	3,00	0,18	1,94	5,11				
	0,00	5,41	1,20	7,43					
	0,00	58,62	3,45	37,93					
	1,13	16,06	4,25	7,57					
3	1	25	6	23	55				
PNR	0,18	4,41	1,06	4,06	9,70				
	4,55	7,96	7,23	15,54					
	1,82	45,45	10,91	41,82					
	2,13	30,46	8,05	14,36					
4	3	38	22	16	79				
PNOS	0,53	6,70	3,88	2,82	13,93				
	13,64	12,10	26,51	10,81					
	3,80	48,10	27,85	20,25					
	3,07	43,75	11,56	20,62					
5	4	24	8	7	43				
OZ	0,71	4,23	1,41	1,23	7,58				
	18,18	7,64	9,64	4,73					
	9,30	55,81	18,60	16,28					
	1,67	23,81	6,29	11,22					
6	7	49	16	13	85				
OPD	1,23	8,64	2,82	2,29	14,99				
	31,82	15,61	19,28	8,78					
	8,24	57,65	18,82	15,29					
	3,30	47,07	12,44	22,19					
7	4	34	1	9	48				
MZ	0,71	6,00	0,18	1,59	8,47				
	18,18	10,83	1,20	6,08					
	8,33	70,83	2,08	18,75					
	1,86	26,58	7,03	12,53					
F(J)	22	314	83	148	567				
P(J)	3,88	55,38	14,64	26,10					
H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN		x ²	56.55
H(J)	1.57							DF	21
H(I,J)	4.35	R(I/J)	.17	Q(I/J)	.23	λ(I/J)	.03	P	.00
H(I/J)	2.78	R(J/I)	.22	Q(J/I)	.31	λ(J/I)	.00	C	.30
H(J/I)	1.49	R(I,J)	.22	Q(I,J)	.27	λ	.02	R	.18

Tablica 17

ODNOS PREMA PORODICI

	1 GORI	2 ISTI	3 BOLJI	F(I) P(I)
0 Obustava	2 0,35 7,41 2,00 4,76	62 10,93 23,13 62,00 47,27	36 6,35 13,24 36,00 47,97	100 17,64
1 UKOR	4 0,71 14,81 3,13 6,10	86 15,17 32,09 67,19 60,50	38 6,70 13,97 29,69 61,40	128 22,57
2 DC	1 0,18 3,70 3,45 1,38	15 2,65 5,60 51,72 13,71	13 2,29 4,78 44,83 13,91	29 5,11
3 PNR	0 0,00 0,00 0,00 2,62	22 3,88 8,21 40,00 25,99	33 5,82 12,13 60,00 26,38	55 9,70
4 PNOS	3 0,53 11,11 3,80 3,76	23 4,06 8,58 29,11 37,34	53 9,35 19,49 67,09 37,90	79 13,93
5 OZ	2 0,35 7,41 4,65 2,05	17 3,00 6,34 39,53 20,32	24 4,23 8,82 55,81 20,63	43 7,58
6 OPD	6 1,06 22,22 7,06 4,05	24 4,23 8,96 28,24 40,18	55 9,70 20,22 64,71 40,78	85 14,99
7 MZ	9 1,59 33,33 18,75 2,29	19 3,35 7,09 39,58 22,69	20 3,53 7,35 41,67 23,03	48 8,47
F(J) P(J)	27 4,76	268 47,27	272 47,97	567

H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN	χ^2	80.66	
H(J)	1.23						DF	14	
H(I,J)	3.99	R(I/J)	.18	Q(I/J)	.26	$\lambda(I/J)$.05	P	.00
H(I/J)	2.77	R(J/I)	.28	Q(J/I)	.39	$\lambda(J/I)$.26	C	.35
H(J/I)	1.13	R(I,J)	.28	Q(I,J)	.32	λ	.13	R	.27

Tablica 18

PRIPADNOST DEVIJATNIM GRUPAMA

		1	2	3	4	F(I)			
		NE DA	DA DA	NE NE	DA NE	P(I)			
0		1	5	71	23	100			
Obustava		0,18	0,88	12,52	4,06	17,64			
		25,00	6,41	31,42	8,88				
		1,00	5,00	71,00	23,00				
		,71	13,76	39,86	45,68				
1		1	5	79	43	128			
UKOR		0,18	0,88	13,93	7,58	22,57			
		25,00	6,41	34,96	16,60				
		0,78	3,91	61,72	33,59				
		,90	17,61	51,02	58,47				
2		1	2	12	14	29			
DC		0,18	0,35	2,12	2,47	5,11			
		25,00	2,56	5,31	5,41				
		3,45	6,90	41,38	48,28				
		,20	3,99	11,56	13,25				
3		0	3	17	35	55			
PNR		0,00	0,53	3,00	6,17	9,70			
		0,00	3,85	7,52	13,51				
		0,00	5,45	30,91	63,64				
		,39	7,57	21,92	25,12				
4		0	9	23	47	79			
PNOS		0,00	1,59	4,06	8,29	13,93			
		0,00	11,54	10,18	18,15				
		0,00	11,39	29,11	59,49				
		,56	10,87	31,49	36,08				
5		0	10	5	28	43			
OZ		0,00	1,76	0,88	4,94	7,58			
		0,00	12,82	2,21	10,81				
		0,00	23,26	11,63	65,12				
		,30	5,92	17,14	19,64				
6		0	23	12	50	85			
OPD		0,00	4,06	2,12	8,82	14,99			
		0,00	29,49	5,31	19,31				
		0,00	27,06	14,12	58,82				
		,60	11,69	33,88	38,83				
7		1	21	7	19	48			
MZ		0,18	3,70	1,23	3,35	8,47			
		25,00	26,92	3,10	7,34				
		2,08	43,75	14,58	39,58				
		,34	6,60	19,13	21,93				
F(J)		4	78	226	259	567			
P(J)		0,71	13,76	39,86	45,68				
H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN		x ²	167.06
H(J)	1.49							DF	13
H(I,J)	4.13	R(I/J)	.28	Q(I/J)	.38	λ(I/J)	.06	P	.00
H(I/J)	2.64	R(J/I)	.38	Q(J/I)	.52	λ(J/I)	.28	C	.48
H(J/I)	1.27	R(I,J)	.38	Q(I,J)	.45	λ	.15	R	.31

Tablica 19

PRIPADNOST PIONIRSKOJ, OMLADINSKOJ ILI STUDENTSKOJ ORGANIZACIJI

		1	2	3	4	F(I)			
		DA NE	NE NE	DA DA	NE DA	P(I)			
0		9	55	31	5	100			
Obustava		1,59	9,70	5,47	0,88	17,64			
		13,85	15,11	31,96	12,20				
		9,00	55,00	31,00	5,00				
		11,46	64,20	17,11	7,23				
1		17	70	32	9	128			
UKOR		3,00	12,35	5,64	1,59	22,57			
		26,15	19,23	32,99	21,95				
		13,28	54,69	25,00	7,03				
		14,67	82,17	21,90	9,26				
2		1	21	2	5	29			
DC		0,18	3,70	0,35	0,88	5,11			
		1,54	5,77	2,06	12,20				
		3,45	72,41	6,90	17,24				
		3,32	18,62	4,96	2,10				
3		11	22	15	7	55			
PNR		1,94	3,88	2,65	1,23	9,70			
		16,92	6,04	15,46	17,07				
		20,00	40,00	27,27	12,73				
		6,31	35,31	9,41	3,98				
4		10	49	10	10	79			
PNOS		1,76	8,64	1,76	1,76	13,93			
		15,38	13,46	10,31	24,39				
		12,66	62,03	12,66	12,66				
		9,06	50,72	13,51	5,71				
5		4	35	2	2	43			
OZ		0,71	6,17	0,35	0,35	7,58			
		6,15	9,62	2,06	4,88				
		9,30	81,40	4,65	4,65				
		4,93	27,60	7,36	3,11				
6		6	75	2	2	85			
OPD		1,06	13,23	0,35	0,35	14,99			
		9,23	20,60	2,06	4,88				
		7,06	88,24	2,35	2,35				
		9,74	54,57	14,54	6,15				
7		7	37	3	1	48			
MZ		1,23	6,53	0,53	0,18	8,47			
		10,77	10,16	3,09	2,44				
		14,58	77,08	6,25	2,08				
		5,50	30,81	8,21	3,47				
F(J)		65	364	97	41	567			
P(J)		11,46	64,20	17,11	7,23				
H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN		x ²	82.66
H(J)	1.48							DF	21
H(I,J)	4.23	R(I/J)	.20	Q(I/J)	.28	λ(I/J)	.01	P	.00
H(I/J)	2.75	R(J/I)	.28	Q(J/I)	.38	λ(J/I)	.00	C	.36
H(J/I)	1.37	R(I,J)	.28	Q(I,J)	.33	λ	.01	R	.22

Tablica 20

PRIPADNOST SKJ

	1 NE	2 DA	F(I) P(I)
0 Obustava	96 16,93 17,36 96,00 97,53	4 0,71 28,57 4,00 2,47	100 17,64
1 UKOR	125 22,05 22,60 97,66 124,84	3 0,53 21,43 2,34 3,16	128 22,57
2 DC	29 5,11 5,24 100,00 28,28	0 0,00 0,00 0,00 ,72	29 5,11
3 PNR	52 9,17 9,40 94,55 53,64	3 0,53 21,43 5,45 1,36	55 9,70
4 PNOS	78 13,76 14,10 98,73 77,05	1 0,18 7,14 1,27 1,95	79 13,93
5 OZ	42 7,41 7,59 97,67 41,94	1 0,18 7,14 2,33 1,06	43 7,58
6 OPD	83 14,64 15,01 97,65 82,90	2 0,35 14,29 2,35 2,10	85 14,99
7 MZ	48 8,47 8,68 100,00 46,81	0 0,00 0,00 0,00 1,19	48 8,47
F(J) P(J)	553 97,53	14 2,47	567

H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN	χ^2	4.73	
H(J)	.17						DF	6	
H(I,J)	3.02	R(I/J)	.05	Q(I/J)	.08	$\lambda(I/J)$.00	P	.58
H(I/J)	2.85	R(J/I)	.23	Q(J/I)	.32	$\lambda(J/I)$.00	C	.09
H(J/I)	.16	R(I,J)	.23	Q(I,J)	.20	λ	.00	R	.09

PRIPADNOST DRUSTVENIM ORGANIZACIJAMA ILI KULTURNO-UMJETNICKIM DRUSTVIMA

	1 DA NE	2 NE NE	3 DA DA	4 NE DA	F(I) P(I)			
0	1	76	18	5	100			
	0,18	13,40	3,17	0,88	17,64			
Obustava	14,29	15,77	52,94	11,36				
	1,00	76,00	18,00	5,00				
	1,23	85,01	6,00	7,76				
1	2	105	9	12	128			
	0,35	18,52	1,59	2,12	22,57			
UKOR	28,57	21,78	26,47	27,27				
	1,56	82,03	7,03	9,38				
	1,58	108,81	7,68	9,93				
2	0	26	0	3	29			
	0,00	4,59	0,00	0,53	5,11			
DC	0,00	5,39	0,00	6,82				
	0,00	89,66	0,00	10,34				
	,36	24,65	1,74	2,25				
3	1	48	1	5	55			
	0,18	8,47	0,18	0,88	9,70			
PNR	14,29	9,96	2,94	11,36				
	1,82	87,27	1,82	9,09				
	,68	46,75	3,30	4,27				
4	0	66	5	8	79			
	0,00	11,64	0,88	1,41	13,93			
PNOS	0,00	13,69	14,71	18,18				
	0,00	83,54	6,33	10,13				
	,98	67,16	4,74	6,13				
5	0	41	0	2	43			
	0,00	7,23	0,00	0,35	7,58			
OP	0,00	8,51	0,00	4,55				
	0,00	95,35	0,00	4,65				
	,53	36,55	2,58	3,34				
6	2	76	0	7	85			
	0,35	13,40	0,00	1,23	14,99			
OPD	28,57	15,77	0,00	15,91				
	2,35	89,41	0,00	8,24				
	1,05	72,26	5,10	6,60				
7	1	44	1	2	48			
	0,18	7,76	0,18	0,35	8,47			
MZ	14,29	9,13	2,94	4,55				
	2,08	91,67	2,08	4,17				
	,59	40,80	2,88	3,72				
F(J)	7	482	34	44	567			
P(J)	1,23	85,01	6,00	7,76				
H(I)	2.86	GARNER	PEARSON	GOODMAN	x ²			43.45
H(J)	.81				DF			16
H(I,J)	3.61	R(I/J)	.15	Q(I/J)	.21	λ(I/J)	.02	P
H(I/J)	2.80	R(J/I)	.28	Q(J/I)	.39	λ(J/I)	.00	C
H(J/I)	.74	R(I,J)	.28	Q(I,J)	.30	λ	.02	R

Tablica 22

PRIPADNOST SPORTSKIM ORGANIZACIJAMA

	1 DA NE	2 NE NE	3 DA DA	4 NE DA	F(I) P(I)
0 Obustava	3 0,53 6,82 3,00 7,76	72 12,70 16,40 72,00 77,42	22 3,80 47,83 22,00 8,11	3 0,53 7,89 3,00 6,70	100 17,64
1 UKOR	13 2,29 29,55 10,16 9,93	91 16,05 20,73 71,09 99,10	12 2,12 26,09 9,38 10,38	12 2,12 31,58 9,38 8,58	128 22,57
2 DC	0 0,00 0,00 0,00 2,25	22 3,88 5,01 75,86 22,45	1 0,18 2,17 3,45 2,35	6 1,06 15,79 20,69 1,94	29 5,11
3 PNR	5 0,88 11,36 9,09 4,27	40 7,05 9,11 72,73 42,58	4 0,71 8,70 7,27 4,46	6 1,06 15,79 10,91 3,69	55 9,70
4 PNOS	10 1,76 22,73 12,66 6,13	61 10,76 13,90 77,22 61,17	5 0,88 10,87 6,33 6,41	3 0,53 7,89 3,80 5,29	79 13,93
5 OZ	3 0,53 6,82 6,98 3,34	36 6,35 8,20 83,72 33,29	0 0,00 0,00 0,00 3,49	4 0,71 10,53 9,30 2,88	43 7,58
6 OPD	4 0,71 9,09 4,71 6,60	77 13,58 17,54 90,59 65,81	1 0,18 2,17 1,18 6,90	3 0,53 7,89 3,53 5,70	85 14,99
7 MZ	6 1,06 13,64 12,50 3,72	40 7,05 9,11 83,33 37,16	1 0,18 2,17 2,08 3,89	1 0,18 2,63 2,08 3,22	48 8,47
F(J) P(J)	44 7,76	439 77,43	46 8,11	38 6,70	567

H(I)	2.86	GARNER		PEARSON		GOODMAN		x ²	68.08
H(J)	1.13							DF	21
H(I,J)	3.90	R(I/J)	.17	Q(I/J)	.24	λ(I/J)	.02	P	.00
H(I/I)	2.78	R(J/I)	.28	Q(J/I)	.28	λ(J/I)	.00	C	.33
H(J/I)	1.04	R(I,J)	.28	Q(I,J)	.28	λ	.02	R	.20

RELATIONS BETWEEN SANCTIONS AGAINST JUVENILE DELINQUENTS
AND THEIR BEHAVIOUR IN POSTPENAL PERIOD

S u m m a r y

On the sample of 567 juvenile delinquents the efficacy of sentenced sanctions, by means of a specially constructed questionnaire for estimating indicators of resocialisation, was examined. Sanctions and single indicators of resocialisation were compared on a descriptive level. On the basis of contingency tables analysis it could be concluded that in postpenal period the variables of recidivism, sociopathological behaviour, relation to work, belonging to delinquent groups and relations to family and macrosocial groups follow, generally speaking, the severeness of sentenced sanction, i. e. the intensity of engagement of society expressed through treatment. Also it could be said that the effect of usual treatment and especially of institutional treatment was doubtful, if examined through social integration of adolescents after undergoing sanctions.